

POLITOLOGICKÁ REVUE

CZECH POLITICAL SCIENCE REVIEW

2 / 2016

RADEK BUBEN A KAREL KOUBA

Poměrné zastoupení, velké obvody a přísně vázané kandidátní listiny

LUKÁŠ TICHÝ

Energetické vztahy mezi EU a Ruskem v kontextu liberalizačního diskurzu

JAN ČAMBORA A PAVEL DUFEK

Teze o přelítí v participativní demokracii: Empirická relevance a normativní udržitelnost

JAROSLAV BÍLEK

Mezi demokracií a autoritářstvím: Krátké zastavení nad novějšími příspěvky ze světa hybridních režimů

POLITOLOGICKÁ REVUE

Redakční rada /

Jan Němec (šéfredaktor), Štěpán Drahokoupil (výkonný redaktor)
Ladislav Cabada, Vladimíra Dvořáková, Vlastimil Fiala, Vít Hloušek, Michal Kubát,
Zdenka Mansfeldová, Jan Outlý, Blanka Říchová, Lukáš Valeš, Milan Znoj

Redakční okruh /

Marek Bankowicz (Krakov), Peter Bugge (Aarhus), Seán Hanley (Londýn),
Petr Kopecký (Leiden), Alenka Krašovec (Lublaň), Kevin Deegan-Krause (Detroit),
Darina Malová (Bratislava), Françoise Mayer (Praha), Jacques Rupnik (Paříž),
Dieter Segert (Vídeň), Jacek Sroka (Vratislav), Tom Thieme (Chemnitz)

Časopis vychází dvakrát ročně (léto, zima).

Cena jednotlivého čísla 150 Kč, celoroční předplatné 300 Kč.

Objednávky předplatného /

www.cspv.cz/index.php/cz/politologicka-revue/online-objednavka

Časopis vychází od roku 1994, od roku 1995 procházejí rukopisy
oboustranně anonymním recenzním řízením.

Informace pro autory / www.cspv.cz/index.php/cz/politologicka-revue

Časopis je poskytován redakcím časopisů International Political Science
Abstracts – Documentation Politique Internationale a The Central
European Journal of Social Science and Humanities (CEJSH) a databázím
EBSCO Political Science Complete, C.E.E.O.L. a ProQuest Political Science.
Politologická revue je dále indexována v mezinárodní databázi ERIH Plus.

Vydává Česká společnost pro politické vědy

Nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3

www.cspv.cz

E-mail: nemecj@vse.cz

Grafické řešení / Lenka Prokopová | designed by Le

Tisk / SWL – ofsetová tiskárna, Středohorská 549, Praha 10

Časopis vychází s finanční podporou Akademie věd ČR.

Evidenční číslo periodického tisku MK ČR E 6999

ISSN 1211-0353

Articles

- Radek Buben and Karel Kuba* / Proportional Representation,
Large District Magnitude and Closed Lists 5
- Lukáš Tichý* / The EU–Russia Energy Relations
in the Context of the Liberalization Discourse 43

Research Notes

- Jan Čambora and Pavel Dufek* / The Spillover Thesis in Participatory
Democratic Theory: Empirical Relevance and Normative Defensibility 75

Review Articles

- Jaroslav Bílek* / Between Democracy and Authoritarianism:
A Short Reflection on the Newest Contributions
in the World of Hybrid Regimes. 103

Reports

- 123

Book Reviews

- 127

Stati

- Radek Buben a Karel Kouba* / Poměrné zastoupení,
velké obvody a přísně vázané kandidátní listiny 5
- Lukáš Tichý* / Energetické vztahy mezi EU a Ruskem
v kontextu liberalizačního diskurzu 43

Konzultace

- Jan Čambora a Pavel Dufek* / Teze o přelítí v participativní demokracii:
Empirická relevance a normativní udržitelnost 75

Recenzní stati

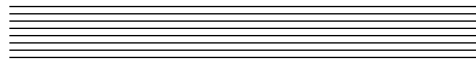
- Jaroslav Bílek* / Mezi demokracií a autoritářstvím:
Krátké zastavení nad novějšími příspěvky ze světa hybridních režimů 103

Zprávy

- Anika Metelková* / Zpráva z konference:
Festival demokracie v Hradci Králové 123

Recenze

- Lukáš Valeš* / Jan Rataj a Miloslav Martínek:
Česká politika 1848–1918 127
- Miroslav Mareš* / Michal Klíma:
Od totality k defektní demokracii. Privatizace a kolonizace
politických stran netransparentním byznysem 130
- Vladimír Naxera* / Karel B. Müller:
Češi, občanská společnost a evropské výzvy 133
- Jan Němec* / Karel Kouba:
Personalizace voleb a demokracie v Latinské Americe 135

Energetické vztahy mezi EU a Ruskem v kontextu liberalizačního diskurzu*

*Lukáš Tichý***

Abstract /

The EU–Russia Energy Relations in the Context of the Liberalization Discourse

The article explores the energy relations between the EU and Russia. The focus is, however, not on the technical and institutional aspects of the relationship, but rather on the discursive approach that determines the prevailing interpretation of the relationship by both parties. This article has two objectives. The first is to analyze the liberalization discourse of the EU on energy relations with the Russian Federation in the years 2004–2014, and along with it interpret its content and main themes. The second is to analyze and interpret the influence of prevailing norms, rules and values in the energy liberalization discourse associated with the identity and interests of the EU. At the theoretical level, the article is based on critical constructivism, which, in relation to the discourse as the main concept reflects plentiful fundamental knowledge. At the methodological level, the article is based on discourse analysis which the author employs as the basic methodological tool to examine EU documents.

Keywords /

critical constructivism, energy, European Union, liberalization discourse, Russian Federation

* Stať je přepracovanou částí z autorovy disertační práce na téma „Diskurz v energetických vztazích mezi Evropskou unií a Ruskou federací v letech 2004-2014“.

** Mgr. et Mgr. Lukáš Tichý, Ph.D., Ústav mezinárodních vztahů Praha, Nerudova 3, 118 50 Praha 1 – Malá Strana. Email: tichy@iir.cz.

Úvod

Rozdílné postavení Evropské unie (EU) a Ruska v globálním řetězci energetických vazeb, které oba aktéry přivedlo do stavu vzájemné závislosti, ale také geografická blízkost a společná historie zapříčinily, že energetická otázka představuje jedno z nejméně skloňovaných a diskutovaných témat současných vztahů mezi EU a jejím největším východním sousedem Ruskou federací (RF). Ačkoliv se diskuze EU a Ruska o energetické bezpečnosti nezaměřuje jen na dodávky ropy a plynu z východu, jsou energetické vztahy v centru vzájemné pozornosti. Zároveň působení Ruské federace v evropské energetické bezpečnosti není tématem novým a EU se jím kontinuálně zabývá minimálně od začátku 90. let minulého století.¹

Na intenzitě pak tato debata – jak na unijní úrovni (například na půdě Evropského parlamentu nebo Evropské komise), tak v členských státech – nabrala na přelomu tisíciletí (v prvním desetiletí 21. století) v souvislosti s ruským hospodářským vzestupem a vzniklými spory mezi RF a jejími západními sousedy Ukrajinou a Běloruskem o ceny zemního plynu a ropy v letech 2006, 2007, 2009 a 2010 (k energetickým krizím srov. Larsson, 2006; Tichý, 2008: 25–28; Mišík, 2013: 99–103). Podobně v Ruské federaci po ekonomickém úpadku v 90. letech minulého století začala opět v souvislosti se zvyšujícími se státními intervencemi do energetického sektoru v letech 2003–2004 a s nárůstem světových cen ropy a zemního plynu v letech 2004–2008 dominovat energetika politickému diskurzu, a to jak v rámci Státní dumy, tak uvnitř vlády a příslušných ministerstev, přičemž energetika je velmi častým tématem projevů prezidenta RF (dále srov. Balzer, 2005: 210–225; Milov, 2006; Monaghan, 2007: 275–288; Nygren, 2008: 3–15; Varol, 2013).

S různou mírou intenzity dominovala energetická otázka interakci mezi EU a RF i na začátku druhého desetiletí 21. století. Do centra pozornosti, zejména ze strany Ruska, se energetika ve vzájemných vztazích dostala především vlivem světové ekonomické krize, která v EU vedla ke stagnaci energetické spotřeby a tím i ke snížení dovozu ropy a plynu z RF. Naopak pro EU je energetika v současné době tématem číslo jedna pod vlivem krize z počátku roku 2014 mezi RF a Ukrajinou, která vedla EU k opakovanému uvalení politických, ekonomických a personálních sankcí vůči Rusku, což ve svém důsledku může vyústit v částečném omezení či úplném přerušení energetických dodávek (zejm. plynu a ropy) z RF přes Ukrajinu do Evropy a v následném ohrožení energetické bezpečnosti EU.

Předkládaný článek se věnuje energetickým vztahům mezi Evropskou unií a Ruskou federací v letech 2004–2014, kdy se odehrála řada klíčových událostí, které zásadně ovlivnily současnou energetickou interakci EU a Ruské federace, poznamenanou krizí na Ukrajině. Pozornost ovšem není věnována materiálním a institucionálním aspektům vzájemných energeticko-bezpečnostních vztahů, ale diskurzu. Konkrétně se článek věnuje liberalizačnímu diskurzu, který zdůrazňuje primárně ekonomické, a nikoliv politicko-bezpečnostní aspekty vzájemné energetické spolupráce mezi EU a RF. Hlavním mottem liberačního diskurzu je přesvědčení, resp. požadavek ke snížení vládní byrokracie a odstranění zásahů ze strany státu ve prospěch trhu a soukromého podnikání (RoyChowdhury, 1995: 19).

V případě energetické interakce EU a RF to znamená, že spolupráci je potřeba co nejvíce liberalizovat ve smyslu co největší otevřenosti, která přinese oběma aktérům maximální ekonomické výhody. O významu liberalizačního diskurzu pak svědčí například nedávné vydání série článků v časopise *The British Journal of Politics & International Relations* (č. 1/2014), kde se texty věnovaly mj. problematice evropského diskurzu o liberalizaci trhu a obchodu (dále srov. Morin & Carta, 2014: 117–132; Rosamond, 2014: 133–148; De Ville & Orbie, 2014: 149–167; Crespy, 2014: 168–187).

Záměrem překládaného článku je přispět k porozumění problematice diskurzu o liberalizaci a výslednými poznatky prohloubit akademickou diskuzi o této otázce. Cíle článku jsou pak v tomto kontextu dva. Prvním cílem je analyzovat a interpretovat hlavní témata a obsah liberalizačního diskurzu EU o energetických vztazích s RF v letech 2004–2014, druhým pak analyzovat a interpretovat působení norem a hodnot v liberalizačním diskurzu o energetických vztazích s RF ve sledovaném období na identitu a zájmy EU. Hlavních cílů článku bude dosaženo prostřednictvím hledání odpovědí na několik otázek:

1. Jaká jsou základní témata liberalizačního diskurzu EU o energetických vztazích s RF?
2. Jak je v liberalizačním diskurzu vnímána RF ze strany EU?
3. Jaké jsou hlavní ideové hodnoty a normy liberalizačního diskurzu podpořené EU ve vztahu k RF?
4. Jak tyto hodnoty a normy v rámci liberalizačního diskurzu ovlivňují zahraniční identitu a zájmy EU vůči RF?

V teoretické rovině vychází článek z kritického konstruktivismu, který ve vztahu k diskurzu, jako hlavnímu konceptu, odráží řadu teoretických poznatků. Metodologicky je článek založen na analýze diskurzu, jako základním metodologickým nástroji, jehož prostřednictvím autor zkoumá textové dokumenty Evropské unie. V rovině ontologické se pak autor přiklání jak na stranu teorie holistické, tak individualistické,² což odpovídá debatě aktér vs. struktura. Jinak řečeno autor předpokládá jak vliv struktury – diskurzu – na chování aktéra, tak působení aktérova jednání na strukturu – diskurz (k tomu srov. Wendt 1992: 392; Carta & Morin 2014: 10–11). Podle Víta Beneše lze „v rámci konstruktivismu nalézt jak přístupy zkoumající sociální realitu z pohledu jednání aktérů, tak i z pohledu struktury“ (Beneš, 2008: 95). To znamená, že na jednu stranu je sociální realita utvářena prostřednictvím energetického diskurzu EU, a sociálním interakcím nemůže být plně porozuměno bez odkazu na tyto diskurzy, které jim dávají význam (Phillips & Hardy, 2002: 3), a na druhou stranu chování, zájmy či identita zkoumaných aktérů, tj. EU, utvářené prostřednictvím diskurzu jsou ovlivněny sociální (diskurzivní) strukturou (Eichler & Tichý, 2013: 19).

Předkládaný článek pak navazuje na předchozí autorovy texty věnované energetickému diskurzu Evropské unie a Ruska. Od předchozích textů se ovšem odlišuje v několika ohledech. Za prvé, v porovnání s minulými články se předkládaný článek zaměřuje na detailnější analýzu jednoho konkrétního diskurzu, a to liberalizačního, který v kontextu současné debaty (viz výše) představuje svým obsahem jednu z klíčových oblastí energetických vztahů EU a Ruské federace. Za druhé, článek upravuje teoretický rámec, který se konkrétně

zaměřuje na kritický konstruktivismus a rozšiřuje metodologický rámec zkoumání liberalizačního diskurzu EU ve vztahu k Rusku. Za třetí, v porovnání s předchozími rozšiřuje tento článek časový rámec a empirickou část zkoumání, zaměřenou nově na otázku vlivu norem a hodnot na identitu a zájmy EU, která tak přináší nové poznatky o energetických vztazích Evropské unie a Ruské federace v kontextu liberalizačního diskurzu.

Struktura článku je následující: V první části je popsán teoretický a metodologický rámec zkoumání analýzy liberalizačního diskurzu EU, dále jsou definována kritéria výběru textových dokumentů zvolených unijních orgánů a vystoupení politických představitelů EU; druhá část identifikuje hlavní znaky liberalizačního diskurzu a následně je v jeho rámci konkrétněji zkoumán obsah, hlavní témata, percepce Ruské federace ze strany Evropské unie a vliv norem a hodnot na identitu a zájmy Evropské unie vůči RF s cílem odpovědět na dílčí výzkumné otázky.

1 / Teoretický a metodologický rámec zkoumání diskurzu

Článek vychází z přesvědčení, že mezinárodní vztahy (a konkrétně energetické vztahy EU s RF) nejsou pouze výsledkem materiálních a fyzických sil, ale stejně tak se jedná o jev sociálně konstruovaný prostřednictvím ideových faktorů, například intersubjektivních významů, norem, diskurzů a diskurzivní moci, která v sobě zahrnuje moc znalostí, myšlenek, kultury, ideologie a jazyka (Adler, 1997; Hopf, 1998). Tyto diskurzy pak nejsou jenom prostým odrazem materiální či fyzické reality, ale mají ideovou moc měnit jednání a chování aktérů (srov. Kratochvíl & Tichý, 2012: 96).

1.1 / *Koncept diskurzu*

Vymezení diskurzu, který vytváří základní interpretační rámec energetických vztahů Evropské unie vůči Ruské federaci, představuje určitý problém, protože tento pojem nemá jasně stanovenou univerzální definici. Naopak je mnoho protichůdných a překrývajících se definic pojmu diskurz, který je používán v rozdílném kontextu a v odlišném významu.

Podle Stefana Neuberta a Kerstena Reicha existují v zásadě tři úrovně smyslu konceptu diskurz, které je potřeba rozlišovat. Za prvé, v užším etymologickém významu, diskurz jednoduše znamená „řeč“ a/nebo „bitvu slov“. Tento dvojitý smysl vyjadřuje dialogický vztah, který již v řeckém myšlení byl považován za základ filozofického přístupu člověka ke světu, ve kterém žije. Za druhé, na širší sémantické úrovni, diskurz je běžně používán ve smyslu komplexního orgánu vědecké teorie nebo diskuse, která reprezentuje konkrétní školu či epochu. Například pokud někdo mluví o „energetickém diskurzu“, cílem je určit přesně rozlišitelné pole více či méně úzce souvisejících symbolických akcí a produkcí významu, které s otázkou energetiky souvisejí. Za třetí, v ještě širším a komplexnějším významu můžeme

chápat diskurz jako termín k označení každého druhu symbolického řádu úmyslných procesů komunikace a porozumění. Diskurz se v tomto širším významu týká kontextu „interpretací komunity“, který představuje rámec jeho existence (dále srov. Neubert & Reich, 2002: 2–3).

V tomto článku autor využívá širší pojetí diskurzu, jenž lze definovat jednak jako konstrukci významu prostřednictvím písemné či jazykové komunikace (srov. Simmerl 2011: 5; Phillips & Hardy 2002: 3; Chilton, 2004: 1–16; van Dijk, 1997: 12), ale zároveň jako soubor myšlenek, konceptů a kategorií, jejichž prostřednictvím je význam uvedený do reality (srov. Hajer 1993: 45–46). To znamená, že diskurz nejen odkazuje na formu komunikace, tj. projevy, konverzace atd., které jsou instrumentální, komunikativní a konstitutivní, ale vedle toho je vázán přímo na proces aktérova vyjednávání. Ten bude reprezentován prostřednictvím oficiálních textů a projevů představitelů EU, které odhalí a ukáží diskurzivní praktiky.

Vedle toho autor vychází z přesvědčení, že diskurz není jenom odrazem převládající materiální reality či institucionalizovaných struktur. Ačkoliv se diskurz může lišit od chování politického aktéra (Searle, 1979), například proto, že aktér chce svou rétorikou zakrýt skutečné motivy a záměry svého jednání, politický diskurz hraje důležitou roli v sociální analýze, protože vždy odráží základní ideový rámec aktéra a jeho poznávací proces. Diskurz tak odhaluje základní principy, na kterých je přístup aktéra založen, a jehož prostřednictvím interpretuje politickou realitu. Studium diskurzů nám navíc umožňuje odhalit vnitřní nekonzistenci používané rétoriky či manipulativní techniky, které jsou v diskurzu přítomny (Kratochvíl & Tichý, 2013: 393). „*Cílem přitom je poukázat na fakt, že tyto diskurzy nejsou jenom prostým odrazem materiální reality, ale že mají sílu měnit chování aktérů i povahu a formu institucí, které si tyto aktéři mezi sebou utvářejí*“ (Kratochvíl & Tichý, 2012: 97).

V rámci liberalizačního diskurzu pak bude politický diskurz představovat užitečný nástroj pro odhalení možné ambivalence a nekonzistentnosti v projevech a vystoupeních politických představitelů EU. Zároveň politický diskurz pomůže odhalit rozdílné významy, které političtí činitelé EU přikládají určitým pojmům a konceptům.

1.2 / Kritický konstruktivismus a diskurz

Hlavní teoretický přístup použitý při zkoumání liberalizačního diskurzu EU o energetických vztazích s RF představuje kritický konstruktivismus (dále srov. Hopf, 1998; Simmerl, 2011: 5; Dias, 2013; Cho, 2009; Fiala, 2007). Kritický konstruktivismus, jímž se rozumí radikální či konzistentní konstruktivismus, nabízí různé alternativy pochopení ústředních témat teorie mezinárodních vztahů, včetně významu anarchie a rovnováhy moci, vztahu mezi státní identitou a zájmem, rozpracování moci, možnosti změny ve světové politice (k tomu srov. Hopf, 1998: 173). Přes jeho závislost na interpretativní metodologii a postpozitivistické epistemologii a ontologii je kritický konstruktivismus připraven rozvíjet teorii pomocí dialogu s jinými přístupy (Simmerl, 2011: 2; Balzacq, 2010). Kritický konstruktivismus pak

ve vztahu k diskurzu odráží řadu zásadních poznatků, přičemž v rámci svého zaměření na diskurz se kritický konstruktivismus (1) soustředí na jazyk a komunikaci, (2) klade důraz na (diskurzivní) struktury a (3) bere do úvahy mocenský poměr v procesu konstrukce.

Za prvé, kritický konstruktivismus chápe diskurz jako ve své podstatě produkující sociální realitu a tím i jazyk jako jeho vlastní analytickou rovinu. Užívání jazyka znamená přijetí interpretativních metod při zkoumání a hledání odpovědi na otázky, které lingvistické praxe vytváří sociální realitu a jakým způsobem (srov. Fridrichs & Kratochvíl, 2009: 705). Za druhé, i když kritický konstruktivismus vnímá vztah mezi (diskurzivní) strukturou a (interpretací vyřčenou) aktérem jako vzájemně konstitutivní, přijetí poznatků z poststrukturalistické teorie diskurzu ho postupně přiklání na strukturální stranu debaty aktér–struktura. Jinak řečeno, kritický konstruktivismus se snaží pochopit konstitutivní účinky diskurzivní struktury při vytváření pozice subjektu a intersubjektivního porozumění jako základu pro sociální řád (Simmerl, 2011: 6).

Za třetí, kritický konstruktivismus předpokládá, že aktéři se snaží ovládnout diskurzy a prosazovat jejich interpretace ve strukturovaných diskurzivních oblastech. V boji za stanovení dominantní interpretace, vnímané jako široce sdílené intersubjektivní vědění, hraje moc rozhodující roli, a to nejen ve smyslu disciplinární a produktivní, na kterou působí diskurzivní struktury při formování rozsahu interpretace, ale také z hlediska různých kapacit aktérů při uplatňování jejich interpretace. Toto vědomí moci je předpokladem pro aktivaci potenciálu kritického konstruktivismu, protože staví do středu pozornosti, jak dominantní aktéři ovlivňují význam konstrukce světové politiky a jaké politické důsledky má sám výzkum v reprodukci této interpretace (Zehfuss, 2002; Hynek & Střítecký, 2010a: 85; Milliken, 1999: 229–230).

Pro kritický konstruktivismus pak nejsou diskurzy a interpretace pouhými nástroji sledování zájmů aktérů, ale základními stavebními prvky definice jejich identity, z níž plynou jejich zájmy a způsob jejich sledování (dále srov. Kratochvíl, Drulák & kol., 2009: 126). Podle kritického konstruktivismu tady platí, že v rámci diskurzu se konstruují ideje, které převládají ve společnosti, přičemž tyto ideje určují její normy, hodnoty a politickou praxi. Zároveň tyto hodnoty a normy rámované diskurzem ovlivňují a formují společenskou identitu, kterou autor chápe jako koncept popisující hmotné i nehmotné síly, jimiž jsou politická a sociální realita konstruovány (Howarth & Torfling, 2005). Pro pochopení chování aktérů je důležité rozumět jejich kolektivní identitě, protože teprve identita aktérů, která se může měnit a vyvíjet, určuje jejich zájmy, jež musí reflektovat diskurz, který v procesu intersubjektivní funkce aktéra i struktury a zároveň se propojuje s mimodiskurzivní realitou (dále srov. Kratochvíl, 2008: 182).

Následující tabulka 1 charakterizuje vztah kritického konstruktivismu k základním konceptům využívaným v tomto článku, kterými jsou především diskurz, ideje, normy a hodnoty, zahraniční/vnější identita, zájmy a intersubjektivita. Tabulka 1 také shrnuje význam těchto jednotlivých základních konceptů v kontextu kritického konstruktivismu ve vztahu k liberalizačnímu energetickému diskurzu EU.

Tabulka 1: Vztah konstruktivisticko-diskurzivního rámce k hlavním konceptům

Koncept	Charakteristika	Vztah konceptu ke kritickému konstruktivismu	Význam pro liberalizační diskurz EU
Diskurz	Soubor myšlenek, konceptů a kategorií, jejichž pomocí je význam uvedený do reality.	V rámci diskurzu se primárně konstruuji ideje.	Liberalizační diskurz EU utváří unijní ideje.
Ideje, normy a hodnoty	Normy, které jsou spojeny s hodnotami, je potřeba odlišovat od idejí, které naopak s nimi spojeny nejsou.	Ideje následně určují a determinují normy, hodnoty a politickou praxi.	Ideje (tj. diskurzy a interpretace) určují normy a hodnoty EU.
Identita	Stav stejnosti s některými aktéry a odlišnosti od jiných aktérů, který zahrnuje vznik hranic oddělujících sebe (<i>Self</i>) a jiné (<i>Other</i>).	Hodnoty a normy pak ovlivňují chování a formují zahraniční/vnější identitu aktérů.	Hodnoty a normy působí na chování EU a ovlivňují její zahraniční identitu <i>Self a Other</i> .
Zájmy	Představují klíčový koncept pro analýzu zahraniční politiky státu a vztahů mezi jednotlivými aktéry mezinárodních vztahů, který je možné označit jako sadu preferencí a cílů národa.	Zahraniční/vnější identita výrazně determinuje aktérový zájmy a preference, které musí reflektovat politický diskurz.	Identita EU formuje její zájmy konstruované v (liberalizačním) diskurzu.
Intersubjektivita	Znamená nejen možnost měnit jednotlivé politiky či diskurzy dalších aktérů a dosáhnout vůči nim určitého vlivu, ale také schopnost utvářet jejich identity a zájmy/preference.	Intersubjektivita tvoří strukturu vnějších identit a zájmů a rámuje/ovlivňuje jejich vztah v diskurzu.	Intersubjektivita pomáhá pochopit vztah identit a zájmů EU utvářených v (liberalizačním) diskurzu.

Zdroj: Vlastní zpracování.

1.3 / Analýza diskurzu a tematická analýza

Jako hlavní metodologický nástroj používá autor v článku především analýzu diskurzu (k tomu dále srov. Philips & Hardy, 2002; Paltridge, 2012; Johnstone, 2012), která je nejčastěji spojena buď s jazykovou strukturou zprávy či textu, nebo s rétorickou či augmentativní organizací textu a projevu. Vhodnou definici pak v tomto ohledu nabízí například Jonathan Potter, podle kterého „analýza diskurzu má analytický závazek ve vztahu ke studiu diskurzu vnímaného jako text a mluva v sociálních praktikách. To znamená, že nejde o jazyk jako abstraktní entitu, jako je lexikon a soubor gramatických pravidel (v lingvistice), systém rozdílů (ve strukturalismu), soubor pravidel pro transformaci prohlášení (ve foucaultovské genealogii). Místo toho je medium interakce a analýza diskurzu se potom stává analýzou toho, co lidé dělají“ (Potter 1997: 146). Analýza diskurzu považuje jazyk za svébytný fenomén hodný pozornosti vědce. Nepřistupuje k textu jako ke znázornění „reality“, u které bychom mohli hodnotit jeho „objektivitu“, neboť neexistuje pravý význam za jazykovým znázorněním, na který by bylo možné se odkázat (Hansen, 2006: 18).

Analýza diskurzu si proto neklade otázku po „pravdivosti“ dokumentu, nezkoumá, zda dokument odpovídá nějaké mimo text existující „realitě“, ale zkoumá, jakým způsobem lidé skrze text či soubor textů konstruují smysl a význam objektů a aktivit sociálního světa (srov. Beneš, 2008: 92–93). To umožňuje komplexní chápání reality, protože analyzuje nejen myšlenky a přesvědčení, které jsou vytvořeny v jazykových strukturách, ale také osvětluje praktické důsledky, které vytvářejí. Analýza diskurzu je důležitým nástrojem pro zkoumání argumentační struktury v dokumentech a jiných písemných či mluvených prohlášeních, jakož i pro postupy/praktiky, jimiž jsou tyto projevy vytvářeny, protože překonává nedostatky čistě sociální lingvistické analýzy, neporušuje kontext a bere v úvahu mocenské vztahy (dále srov. Hajer, 2006: 66).

V tomto ohledu je analýza diskurzu vhodný výzkumný nástroj při studiu liberalizačního diskurzu EU vůči RF v oblasti energetiky (Karaivanova, 2012: 21–22). Cílem je prozkoumat řadu projevů a textů, které se zabývají energetickými vztahy EU a RF a pomocí analýzy diskurzu následně analyzovat liberalizační diskurz EU o energetických vztazích s RF. Analýza diskurzu pak nebude chápána jako specifická metoda, ale jako zastřešující metodologie, která ztělesňuje silný konstruktivistický pohled na sociální svět, v jejímž rámci je možné kombinovat různé metody analýzy dat (Philips & Hardy, 2002: 3).

Hlavní metodou analýzy dat, jejímž prostřednictvím bude autor zkoumat existenci a obsah jednotlivých témat liberalizačního diskurzu EU o energetických vztazích s Ruskem, je tematická analýza. Přestože v akademické sféře nepanuje shoda na tom, zda tematickou analýzu lze zařadit mezi metody v rámci analýzy diskurzu, autor ve své práci staví na literatuře, která užití tematické analýzy jako metody diskurzivní analýzy nevyklučuje (srov. Hynek & Strátecký, 2010b: 9; Braun & Clarke, 2006: 77–101; Rice & Ezzy, 1999). Tematická analýza je kvalitativní analytická metoda, která se zakládá na strategii a procesu vyhledávání a nalezení klíčových témat pro charakterizování patřičného fenoménu. Ve své podstatě má tato

strategie výzkumu blízko k několikanásobnému čtení zdrojových textů. Klíčem je odhalení vzorců obsahové organizace a vztahů v rámci analyzovaných dat, pomocí nichž se vynořivší se témata stávají analytickými kategoriemi (Hynek & Střítecký, 2010a: 88). Použití tematické analýzy tak poskytuje podrobnější a detailnější úvahu o jednom konkrétním tématu nebo skupině témat v rámci analyzovaného liberalizačního diskurzu EU vůči RF.

1.4 / *Korpus dokumentů a kritéria jejich výběru*

V praktické rovině se pak autor nejdříve soustředil na kritéria výběru dokumentů, které bude zkoumat, dále na vytvoření korpusu textových dokumentů a řečových projevů a následně na vymezení časového horizontu zvolených dokumentů. Tento proces rozdělil do dvou fází.

V první fázi se zaměřil na sadu kritérií pro výběr dokumentů. Za prvé, do korpusu byly zahrnuty především textové a řečové dokumenty dvojího druhu, a to (1) dokumenty publikované unijními institucemi a (2) vystoupení, projevy, rozhovory vybraných politických představitelů EU. Naopak do korpusu nebyly zahrnuty televizní či rozhlasové projevy nebo rozhovory vybraných unijních činitelů, kde neexistoval potřebný textový záznam. Za druhé, autor vybral pouze ty dokumenty, v nichž se vyskytovalo klíčové slovo „Rusko“ či „ruská/ý“ a současně „energetika“ nebo „energetický/á“.

Při analytickém výběru dokumentů postupoval autor tak, že na základě opakovaného čtení identifikoval klíčová slova a koncepty, které s liberalizačním diskurzem bezprostředně souvisejí, viz tabulka 2. V případě liberalizačního diskurzu Evropské unie jsou slova jako *transparentnost*, *efektivita*, *investice* a *reforma* doprovodnými výrazy procesu *liberalizace* ve smyslu co největší otevřenosti a modernizace, spojené dále s *ECT*, *třetím liberalizačním balíčkem* a *přístupem na trh a tržními pravidly*, jako podmínkami úspěšné energetické spolupráce. Jinak řečeno, autor v tomto článku chápe pojem *liberalizace* a spojené adjektivum *liberalizační* v širším pojetí jako proces uvolňování pevných pravidel a odstraňování právních omezení ze strany státu s cílem dosáhnout maximální otevřenosti, vzájemné soutěživosti a transparentnosti, které současně při respektování tržních hodnot a zajištění efektivity a reformy zlepší vzájemný přístup EU a Ruska na energetické trhy a přinesou oběma aktérům maximální užitky a zisky.

Tabulka 2: Přehled klíčových slov/konceptů spojených s liberalizačním diskurzem EU

Pojmy spojené s daným diskurzem
Efektivita a reformy
Investice
Liberalizace
Přístup na trh a tržní pravidla a hodnoty
Smlouva o energetické chartě (ECT) a třetí liberalizační balíček
Transparentnost

Zdroj: Vlastní zpracování.

Následně autor ve druhé fázi zvolil jasně stanovený časový rámec analýzy dokumentů, který pokrývá období od začátku listopadu 2004 do konce října 2014. Tento časový rámec pak autor dále rozdělil, za prvé, na období tzv. první Barrosovy Komise (2004–2009), kam byly zařazeny projevy, vystoupení a rozhovory předsedy Evropské komise Josého M. Barrosa, dále evropské komisařky pro vnější vztahy Benity Ferrerové-Waldnerové, komisaře pro energetiku Andrise Piebalgse, komisaře pro obchod Petera Mendelsoona (2004–2008) a od října 2008 nové komisařky pro obchod Catherine Ashtonové a místopředsedy Evropské komise odpovědného za podnikovou a průmyslovou politiku Güntera Verheugena. Aby se autor vyhnul přílišnému zaměření jenom na představitele Evropské komise, do zkoumaného vzorku dokumentů začlenil také projevy a rozhovory Javieru Solany, vysokého představitele EU pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku (SZBP), a vystoupení předsedy Evropského parlamentu Josepa Borrellu Fontellese (2004–2007), od ledna 2007 následně Hans-Gerta Pötteringa (2007–2009) a od července 2009 pak Jerzyho Buzka (2009). Rozdělení zvolených vystoupení, projevů a rozhovorů podle autorů a doby jejich zveřejnění zachycuje tabulka 3.

Tabulka 3: Projevy, vystoupení a rozhovory vybraných představitelů EU, první Barrosova Komise 2004–2009

Představitelé Evropské komise, Vysoký představitel pro SZBP, stálý zástupce EU v Rusku a předseda Evropského parlamentu	Rok						Celkem vystoupení podle autora
	20 04	20 05	20 06	20 07	20 08	20 09	
J. M. Barroso	1	0	3	2	2	4	12
J. Solana	0	1	1	3	2	2	9
B. Ferrerová-Waldnerová	0	1	2	2	3	3	11
A. Piebalgs	1	2	3	4	3	4	17
P. Mendelson	0	2	3	3	1	0	9
C. Ashtonová	0	0	0	0	1	1	2
G. Verheugen	0	2	3	2	2	2	11
J. Borrell Fontelles	2	2	3	2	0	0	9
H.-G. Pöttering	0	0	0	2	3	3	8
J. Buzek	0	0	0	0	0	2	2
Celkem vystoupení podle roku	4	10	18	20	17	21	90

Zdroj: Vlastní zpracování.

Za druhé, do korpusu byly zahrnuty dokumenty pokrývající období druhé Barrosovy Komise (2010–2014), kam patří projevy, vystoupení a rozhovory předsedy Evropské komise J. M. Barrosa, vysoké představitelky Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku a místopředsedkyni Evropské komise Catherine Ashtonové, komisaře pro energetiku a místopředsedu Evropské komise Günthera Oettingera, evropského komisaře pro obchod Karla De Guchta a evropského komisaře pro průmysl a podnikání Antonia Tajani a od června 2014 pak Ferdinanda N. Ferociho. Stejně tak byly do druhého korpusu zahrnuty vystoupení a projevy prezidenta Evropské rady Hermana Van Rompuye a předsedy Evropského parlamentu Jerzyho Buzka (2009–2012), od ledna 2012 Martina Schulze. Rozdělení zvolených vystoupení dle autorů a doby jejich zveřejnění zachycuje následující tabulka 4.

Tabulka 4: Projevy, vystoupení a rozhovory vybraných představitelů EU, druhá Barrosova Komise 2010–2014

Představitelé Evropské komise, předseda Evropské rady, stálý zástupce EU v Rusku a předseda Evropského parlamentu	Rok					Celkem vystoupení podle autora
	2010	2011	2012	2013	2014	
J. M. Barroso	3	3	2	3	4	15
H. Van Rompuy	2	3	1	1	2	9
C. Ashtonová	2	3	2	1	2	10
G. Oettinger	2	2	2	3	4	13
K. De Gucht	1	1	2	1	2	7
A. Tajani	1	1	4	4	1	11
F. N. Feroci	0	0	0	0	3	3
J. Buzek	2	3	1	0	0	6
M. Schulz	0	0	1	3	3	7
Celkem vystoupení podle roku	13	16	15	16	21	81

Zdroj: Vlastní zpracování.

Totožným způsobem, jakým byly vybrány projevy a vystoupení, získal autor i klíčové dokumenty, publikované jednotlivými orgány EU, především Evropskou komisí, Radou EU, Evropskou radou a Evropským parlamentem, které se zabývají energetickými vztahy EU–RF. Rozdělení jednotlivých dokumentů mezi institucemi i v čase zachycují tabulky 5 a 6.

Tabulka 5: Dokumenty vybraných institucí EU v letech 2004–2009

Rok	Počet dokumentů jednotlivých unijních orgánů				
	Evropská komise	Rada EU	Evropská rada	Evropský parlament	Celkem
2004	1	0	0	0	1
2005	0	1	0	0	1
2006	2	1	0	1	4
2007	1	0	1	0	2
2008	2	0	0	0	2
2009	1	1	0	0	2
Celkem	7	3	1	1	12

Zdroj: Vlastní zpracování.

Tabulka 6: Dokumenty vybraných institucí EU v letech 2010–2014

Rok	Počet dokumentů jednotlivých unijních orgánů				
	Evropská komise	Rada EU	Evropská rada	Evropský parlament	Celkem
2010	1	1	0	0	2
2011	2	2	1	0	5
2012	1	1	0	1	3
2013	1	1	1	1	4
2014	2	2	1	1	6
Celkem	7	7	3	3	20

Zdroj: Vlastní zpracování.

Celkově se tedy jedná o 171 oficiálních i neoficiálních projevů a rozhovorů klíčových představitelů Evropské unie a 32 oficiálních unijních dokumentů legislativní i nelegislativní povahy. Dohromady pak 203 textových jednotek.

2 / Liberalizační diskurz Evropské unie

Na základně předběžného vyhodnocení nashromážděných dokumentů, projevů, vystoupení a rozhovorů autor přistoupil k analýze diskurzivního obsahu energetických vztahů mezi EU a Ruskem, kterou rozdělil do dvou fází. V první fázi na základě opakovaného čtení identifikoval klíčová slova, která se v souvislosti s liberalizačním diskurzem objevila nejčastěji. Klíčová slova byla také inspirovaná existujícími spojeními, z nichž vzešla samotná diagnostika témat, založená na vyhledávání organizovaných vztahů mezi tematickými vztahy a klíčovými slovy, čemuž napomáhá skutečnost, že zvolené dokumenty Evropské unie mají velmi podobnou argumentační strukturu, která staví na klíčových tématech (dále k tomu srov. Hynek & Strítecký 2010a: 12). Jinak řečeno, klíčová slova, která autor identifikoval, představují základ, kolem něž se vynořila hlavní témata liberalizačního diskurzu. Tímto způsobem pak bylo následně možné ve druhé fázi provést podrobnější analýzu jednotlivých dokumentů a s jejich pomocí i samotný liberalizační diskurz EU (srov. Tichý & Kratochvíl, 2014: 12–13).

V rámci energetického liberalizačního diskurzu bude autor zkoumat základní témata a jejich obsah, vnímání a postoj EU ve vztahu k Rusku. Smyslem interpretace hlavních témat, která tvoří strukturu diskurzu, je provést hlubší analýzu obsahu unijního liberalizačního diskurzu, jež následně přispěje k pochopení energetických vztahů mezi Evropskou unií a Ruskou federací a ukáže na odlišnosti mimodiskurzivní reality jejich interakce. Zároveň si společně s hlavními tématy povšimneme, jak EU ve svém liberalizačním diskurzu

vnímá Ruskou federaci. V neposlední řadě se autor v rámci liberalizačního diskurzu zaměří na vztah norem a ideových hodnot k pozici a jednání EU ve vnějších energetických vztazích vůči Rusku a tím i na jejich vliv při utváření identity, zájmů a cílů Evropské unie a nástrojů, formovaných intersubjektivitou, které k jejich naplnění používá.

2.1 / *Liberalizační diskurz*

Liberalizační diskurz vychází z přesvědčení, že je obecně třeba obchodní i jiné ekonomické vazby mezi aktéry světové ekonomiky co nejvíce liberalizovat a tak dosáhnout toho, že jejich vztahy budou co nejméně narušovány politickými intervencemi. Je přitom víceméně jedno, zda o tyto intervence usiluje autoritářská vláda (v případě Ruské federace), nebo jiná regulační instituce (v případě Evropské unie) (Kratochvíl & Tichý, 2012: 100–101).

V každém případě není klíčovým mottem tohoto diskurzu přibližování se jednoho aktéra ke druhému, ale společné úsilí o co největší transparentnost a efektivitu sdíleného ekonomického prostředí. Pro liberalizační diskurz je klíčová především ekonomika; zmínky o politice jsou zcela marginální, anebo je politika cele podřízena ekonomické liberalizaci, protože ta v tomto pojetí může napomoci i politickému sblížení. V tomto kontextu pak Evropská unie v liberalizačním diskurzu jako „racionálně-normativní aktér“ v energetických vztazích s Ruskem užívá liberálně-tržní normy a hodnoty ke zlepšení přístupu na ruský energetický trh a uskutečnění změn v chování RF, což by mělo přispět k větší otevřenosti vzájemného obchodu a přinést pro obě strany maximální výhody.

Liberalizační diskurz je veden podobnými argumenty jako neoliberalismus, podle kterého spolupráce, založená na komparativních výhodách a snaze o maximalizaci ekonomického užítku, motivuje aktéry k překonávání vzájemné nedůvěry, která pramení z existence těchto aktérů v mezinárodním anarchickém prostředí (srov. Keohane, 1989; Baldwin, 1993). Snížení nedůvěry a naopak zvýšení transparentnosti a předvídatelnosti nakonec podle neoliberalů vede k obecnému poklesu konfliktnosti mezinárodního systému. Liberalizační diskurz pak zůstává takřka výhradně na ekonomické rovině a politiku v podstatě ignoruje, o bezpečnosti ani nemluvě (Kratochvíl & Tichý, 2012: 101).

2.2 / *Hlavní témata a obsah liberalizačního diskurzu EU*

Jedním z prioritních cílů energetické politiky Evropské unie je vytvoření transparentního a vzájemně propojeného vnitřního trhu s elektřinou a zemním plynem, který je zároveň nutnou podmínkou zajištění udržitelných dodávek energie. Jeho existence představuje strategický nástroj, který vytvoří stabilní prostředí nezbytné pro investice a přeshraniční spolupráci a poskytne evropským zákazníkům možnost výběru mezi různými firmami dodávajícími plyn a elektřinu za dostupné ceny. Z tohoto cíle je pak odvozena hlavní myšlenka

liberalizačního diskurzu EU, založená na přesvědčení, že vytvoření plně funkčního a vzájemně propojeného vnitřního trhu s energiemi v EU a současně s tím rozšíření pravidel a norem liberalizovaného trhu s energiemi za hranice EU³ přispěje k zajištění energetických dodávek, zvýšení konkurenceschopnosti, předvídatelnosti a zlepšení energetických vztahů s RF (Barroso, 2006a: 4; European Commission, 2006a; Solana, 2006; Borrell Fontelles, 2006; Evropská rada, 2011; Oettinger, 2013a; De Gucht, 2014). Andris Piebalgs v tomto ohledu jasně tvrdil, že „*Pokračující liberalizace energetického trhu EU (...) má dopad i na bilaterální spolupráci EU a Ruska v oblasti energetiky*“ (Piebalgs, 2007: 6; srov. Ferrero-Waldner, 2008: 3; Barroso, 2006b). Podobně se vyjádřil i José M. Barroso, dle kterého v rámci vzájemně propojeného a konkurenceschopného trhu EU budou „*ruské energetické dodávky i nadále velmi důležitou složkou. Plně liberalizovaný trh s energiemi v EU bude také znamenat více příležitostí pro větší počet ruských dodavatelů*“ (Barroso, 2013a: 3; srov. Van Rompuy, 2011a: 2).

V tomto kontextu upřednostňuje liberalizační diskurz EU převážně ekonomickou stránku spolupráce EU a RF a vzájemnou důležitost obou aktérů v energetické interakci, kdy „*Rusko je nejdůležitější dodavatel energetických produktů do EU (...) a EU je nejvýznamnějším trhem pro vývoz energetických produktů z Ruska a generuje významnou část ruských příjmů z exportu*“ (European Commission, 2008: 7). To potvrdil i J. M. Barroso, podle kterého „*energetický trh EU – největší na světě – nabízí důležité obchodní příležitosti pro ruské společnosti, a Rusko zůstane velmi důležitým energetickým dodavatelem pro EU*“ (Barroso, 2013b: 2; srov. Council of the European Union, 2011: 10), protože „*RF má na evropském trhu s energií jedinečnou a důležitou úlohu*“ (Evropská komise, 2011; 8 srov. Schulz, 2012) a „*EU je připravena dále prohlubovat energetické vztahy s RF*“ (Oettinger, 2010a: 2; srov. Buzek, 2011; Tajani, 2013: 3–4). Tento vztah EU a RF jasně ukazuje na skutečnost, že liberalizační diskurz EU zdůrazňuje symetrii, spíše než asymetrické postavení v interakci EU a Ruska.

Energetická spolupráce EU a RF pak musí být založená na tržních principech a obsahu nové dohody. Například dle H.-G. Pötteringa „*nová Dohoda o partnerství a spolupráci s RF, jež zahrnuje silnou energetickou složku, se musí stát prioritou pro EU*“ (Pöttering, 2008: 2),⁴ ale i pro RF, protože „*oběma stranám přinese vzájemné ekonomické výhody*“ (Council of the European Union, 2011: 10; srov. Mendelson, 2006; Mendelson, 2007). To potvrdila i C. Ashtonová, podle které „*komplexní a ambiciózní nová Dohoda o partnerství a spolupráci bude prospěšná jak pro naši politickou spolupráci a odvětvové dialogy, tak pro naše obchodní a investiční vztahy*“ (Ashton, 2012a: 1), přičemž „*jednání o energetické kapitole v rámci nové Dohody o partnerství a spolupráci*“ (Council of the European Union, 2013: 10) by „*mělo být založené na tržních principech*“ (Ashton, 2012a: 1; srov. Solana, 2008: 1; Pöttering, 2007), což „*nám umožní pokračovat v procesu liberalizace*“ (Oettinger, 2013a: 4) a posílí „*pozici RF a EU na vzájemných energetických trzích*“ (Ferrero-Waldner, 2008: 3).

Vedle závazné dohody přinese podle Güntera Verheugena ekonomické výhody pro EU a Rusko také (energetická) spolupráce v rámci projektu Společného hospodářského prostoru,⁵ který „*bude významným krokem vpřed při vytváření otevřeného a integrovaného trhu*

s energiemi mezi Evropskou unií a Ruskou federací“ (Verheugen, 2005: 2). Cílem Společného hospodářského prostoru je umožnit snadnější podnikání ruským a evropským energetickým společností, zvýšit vzájemný (energetický) obchod a investice a tím „*zvýšit konkurenceschopnost ekonomik EU a RF*“ (Oettinger, 2010b; srov. De Gucht, 2012a; Van Rompuy, 2012), což by mělo přinést „*vzájemně výhodný a prospěšný (a win-win) scénář pro Rusko a EU*“ (Verheugen, 2005: 3; srov. Tajani, 2013: 3–4).

Ekonomické výhody pro oba aktéry očekávala EU také od vstupu RF do Světové obchodní organizace (WTO) v roce 2012, který „*EU dlouhodobě silně podporovala*“ (Barroso, 2013b: 2; srov. De Gucht 2012b: 3; De Gucht, 2012c), protože „*tento krok nám pomůže vytvořit daleko spolehlivější právní prostředí, a to nejen v oblasti energetiky*“ (Van Rompuy, 2011b: 5) a „*přispěje ke zlepšení ekonomických a energetických vztahů RF na evropském kontinentu*“ (Oettinger, 2012: 2). Zároveň dle K. De Guchta vstup Ruska do WTO posílí mnohostranný obchodní systém i v oblasti energetiky, což dále posílí „*mezinárodní konkurenceschopnost ruské ekonomiky a výrazně zvýší důvěru obchodníků a investorů*“. A pro EU by další liberalizace obchodu s Ruskem, a to nejen s energetickými komoditami, „*ještě více otevřela přístup evropským společnostem na tento obrovský trh*“ (De Gucht, 2012b: 3–4).

V tomto kontextu jsou klíčovými pojmy liberalizačního diskurzu EU především trh s energetickými produkty a vzájemný přístup na energetický trh, který by měl přispět k posílení a ke zvýšení efektivity spolupráce. Tuto myšlenku velmi jasně zdůraznil A. Piebalgs, podle kterého „*je potřeba rovných podmínek, pokud jde o přístup na trh a k infrastruktuře, včetně nediskriminačního přístupu třetích stran k potrubí jak v RF, tak v EU*“ (Piebalgs, 2006: 2), přičemž „*každá strana by z tohoto stavu mohla těžit*“ (De Gucht, 2012a: 3). Podobně také B. Ferrerová-Waldnerová: „*co potřebujeme, je reciprocita (...) a skutečně rovné podmínky, týkající se přístupu na trh (...) abychom zvýšili stabilitu a předvídatelnost v našich energetických vztazích*“ (Ferrerová-Waldner, 2006: 4; srov. Barroso, 2006a: 4; Buzek, 2010). Podobně dle K. De Guchta: „*Právní jistota je nezbytným předpokladem pro Ruskou federaci jak přilákat zahraniční investory pro rozvoj energetického sektoru*“ (De Gucht, 2014: 2). Důležitou úlohu přitom hrají prostředky, kterými má být daného stavu dosaženo.

Vybrané dokumenty a projevy zmiňují jednak úspěšnou liberalizaci ve smyslu co nejotevřenějšího ruského trhu s energiemi, která zdůrazňuje tyto tři cíle: (1) zvýšení komfortu a služeb pro konečné spotřebitele, (2) zvýšení konkurenceschopnosti prostřednictvím nižších cen elektřiny a plynu pro průmysl a (3) zvýšení flexibility a stability dodávek zemního plynu a elektrické energie v rámci EU (Tichý, 2011a: 53). Liberalizace energetického trhu v Rusku tak podle Evropské komise představuje jeden z hlavních předpokladů účinného a ekonomicky výhodného partnerství, protože „*liberalizace energetického trhu v RF může zajistit stabilitu a vyjasnit podmínky, za kterých by ruské společnosti mohly investovat v oblasti zpracování a distribuce v EU*“ (European Commission, 2008: 9). Jinak řečeno, funkční vnitřní trh s elektřinou a plynem představuje strategický nástroj k zajištění stabilního prostředí pro příliv investic⁶ a liberalizace je považována za nezbytný předpoklad pro zlepšení a zvýšení investic do energetického sektoru. To potvrdil například A. Piebalgs, když kladně

hodnotil situaci na ruském trhu s elektřinou, který „je liberalizován a přitahuje významné investice z evropských firem“ (Piebalgs, 2007: 6; srov. Van Rompuy, 2013: 2).

S rámcem liberalizace pak bezprostředně souvisí konkrétní opatření, kterými jsou zejména požadavek na reformu a modernizaci ve smyslu dosažení co nejotevřenějšího a plně liberalizovaného energetického trhu a sektoru EU a Ruska, který „představuje výzvu jak pro EU, tak pro RF“ (Oettinger, 2012: 2; srov. De Gucht, 2012c). Například podle G. Oettingera „další vývoj reformy na ruských trzích s plynem a elektřinou a jasné informace o dostupných kapacitách pro produkci ropy a zemního plynu následně zlepší investiční klima pro evropské společnosti v RF“ (Oettinger, 2012: 2; Feroci, 2014). Stejně tak má pro EU a Rusko zásadní význam i „tržní cenová politika, která bere v úvahu jak zájmy dodavatelů, tak kupujících“ (Oettinger, 2012: 3). Vedle úspěšné reformy pak „ruský a unijní energetický sektor čelí potřebě modernizace“ (Oettinger, 2010c: 28), která společně se „zlepšením investičního a obchodního klimatu a posílení vzájemného přístupu na energetické trhy“ představuje jednu z hlavních výzev, resp. priorit projektu Partnerství pro modernizaci mezi EU a RF,⁷ přičemž „Rusko potřebuje podporu EU v procesu své modernizace“ (Van Rompuy, 2011b).

Nedostatečné investice naopak představují potenciální riziko, kdy například jeden z dokumentů Evropské komise v souvislosti s nedostatečnou výší investic do ruské výroby, přepravy a distribuce energetických produktů vyjádřil obavy, že „RF nemusí být schopna odpovídajícím způsobem uspokojit rostoucí poptávku v zahraničí“ (European Commission, 2008: 7; Piebalgs, 2008: 2; Ashton, 2014; Schulz, 2013). Zároveň dle G. Oettingera „nedostatečné investice do energetického sektoru, zvyšující se domácí poptávka a nízká energetická účinnost, to vše jsou potenciální rizika pro budoucí zajištění dodávek energie jak v samotné RF, tak pro evropské spotřebitelské země“ (Oettinger, 2014a; srov. Verheugen, 2005: 3; Feroci, 2014). Problémem je pak v tomto ohledu dle G. Verheugena silná závislost ruské ekonomiky na vývozu energetických surovin, kdy „jedním z hlavních úkolů ruské ekonomiky by měla být snaha přejít od její jednostranné závislosti na vývozu přírodních zdrojů k více diverzifikované ekonomice státu“ (Verheugen, 2005: 3; Buzek, 2009).

K další skupině návrhů na zlepšení vzájemného přístupu EU a RF na své energetické trhy náleží především transparentnost, kdy „EU si klade za cíl vytvořit skutečně rovné podmínky, tj. transparentnost, zákaz diskriminace (...) zejména v přístupu k ruskému těžebnímu sektoru a vlivu státu v energetickém sektoru“ (European Commission, 2008: 7), protože „Pokud ruské společnosti očekávají transparentnost a otevřené tržní podmínky v EU, měli bychom očekávat stejné podmínky i pro evropské firmy na energetickém trhu v RF“ (Oettinger, 2012: 2; Oettinger, 2014b: 3). Podle dokumentů EK „každé z těchto zlepšení by přispělo k tomu, že by zdroje pro EU a dodávky z RF byly rozmanitější a spolehlivější“ (Evropská komise, 2011: 9; Evropská komise, 2013: 9).

Nicméně představy EU o uspořádání a fungování energetického trhu se v některých ohledech přirozeně liší od názorů a zájmů Ruska. To potvrdil například H. Van Rompuy: „Chápu, že máme rozdílné pohledy, jak by měly energetické trhy ideálně fungovat. Zatímco EU chce – obecně řečeno – konkurenční trhy se silnými pravidly, autentická práva k tranzitu

a oddělení výroby energie od distribuce, RF preferuje státní vlastnictví, výlučná práva, vertikální integraci a omezená práva tranzitu“ (Van Rompuy, 2012; srov. Mendelson, 2007: 5; Ashton, 2008). Stejně tak existuje rozdílná vize EU a Ruska o vzájemném přístupu na energetické trhy. Explicitně tento stav popsal například G. Oettinger: „V tomto ohledu je hlavním problémem nedostatek rovných podmínek“ (Oettinger, 2012: 3). Zatímco společnosti z EU, „které mohou investovat do dodavatelských aktiv v Rusku, nemají právo samostatného přístupu k ruské přepravní plynárenské infrastruktuře“, v rámci EU je „právo na přístup k přepravní plynárenské infrastruktuře zakotveno v unijních právních předpisech“, proto v této souvislosti platí „pro Gazprom stejná pravidla hospodářské soutěže EU jako pro ostatní zahraniční společnosti“ (Piebals, 2009: 5; srov. De Gucht, 2014: 2; Oettinger, 2013b).

Po předchozích dvou pokusech o vytvoření právních podmínek pro další liberalizaci trhů s elektřinou a zemním plynem, a to jak na úrovni členských států, tak na úrovni unijní, předložila Evropská komise v září 2007 tzv. třetí liberalizační balíček, který obsahuje soubor pěti legislativních norem, s cílem zajistit fungování vnitřního energetického trhu uvnitř EU. Třetí liberalizační balíček vstoupil v platnost v září 2009 a následně měly členské země 18 měsíční lhůtu k zajištění implementace liberalizačního balíčku do národního práva. Nejvýznamnějším aspektem liberalizačního balíčku je tzv. vlastnický *unbundling* (vlastnické oddělení produkčních kapacit od přenosu a distribuce energií). Evropskou komisí původně navrhovaná varianta úplného *unbundlingu* by v praxi znamenala, že žádná dodavatelská společnost aktivní v EU nesmí vlastnit přepravní síť v žádné členské zemi. To má donutit společnosti, aby prodaly své přenosové soustavy, čímž by došlo k vytvoření nezávislých provozovatelů přenosových a distribučních soustav. Výrobní a dodavatelské společnosti by v tomto případě nemohly vlastnit majoritní podíl v přenosových a distribučních společnostech.⁸

Vedle členských států byl třetí liberalizační balík pozorně sledován také v RF,⁹ kde mezi politickými činiteli převládá názor, že toto unijní opatření ohrožuje energetickou bezpečnost a spolupráci s EU a brání rovnému přístupu ruských subjektů na trhy členských států. Třetí liberalizační balíček, jenž „reguluje trh EU za účelem vytvoření otevřeného, konkurenceschopného a vzájemně propojeného evropského trhu s elektřinou a plynem“ (Van Rompuy, 2012; srov. Oettinger, 2012: 3; Evropská rada, 2014: 9) tak představuje jednu z hlavních sporných otázek, na kterou existuje diametrálně rozdílný názor a přístup ze strany EU a RF. To potvrdil například J. M. Barroso, podle kterého „existuje rozdílný názor EU a Ruska na třetí liberalizační balíček“ (Barroso, 2011a; srov. Barroso, 2011b: 5; Oettinger, 2012: 2), přičemž RF „považuje za diskriminační především tzv. vlastnický *unbundling* a vynakládá mnoho času lobováním za jeho změnu“ (Ashton, 2012b). Nicméně podle J. M. Barrosa „třetí liberalizační balíček je zcela kompatibilní s pravidly a normami Světové obchodní organizace“ a „je nediskriminační“ (Barroso, 2011a), protože „aplikovatelná pravidla jsou stejná pro všechny – pro evropské firmy, stejně jako pro ruské a americké společnosti“ (Barroso, 2011a). Jinak řečeno, „třetí liberalizační balíček zajišťuje rovné zacházení se všemi subjekty na trhu, včetně ruských společností“ (Van Rompuy, 2012), kterým poskytuje nové příležitosti „rozšířit svoji přítomnost na vnitřním energetickém trhu EU“ (Tajani, 2013: 4).

2.3 / Vliv norem liberalizačního diskurzu na identitu a zájmy EU vůči Rusku

Výše uvedený rozdílný přístup EU a RF vychází z rozdílného vnímání a interpretace norem a hodnot. Jinak řečeno, i když političtí představitelé Evropské unie a Ruské federace používají často stejnou normativní slovní zásobu, evropští a ruští tvůrci diskurzu záměrně udělují normativním pojmům různé významy. EU se tak potýká nikoliv s opozicí k pojmům demokracie, identita, liberalizaci či bezpečnost ze strany Ruska, ale jeho různým výkladům těchto pojmů. Ve skutečnosti tak Rusko nezpochybňuje základ evropských norem a hodnot, ale pro většinu z nich se snaží nabídnout alternativní vize (Makarychev, 2014: 29).

Na jednu stranu je v unijním liberalizačním diskurzu v období mezi roky 2004 až 2014 patrný vliv racionálního přístupu na chování a jednání EU, která v energetických vztazích s RF prostřednictvím liberálních norem usiluje o dosažení výhod vyplývajících z jejich spolupráce. To je patrné (1) na příkladu snahy RF o silnější zastoupení na vnitřním trhu EU s energiemi, která je velmi často vázána na stejný požadavek a očekávání ze strany EU, jež „*chce stejně spravedlivý přístup v rámci vzájemných vztahů v oblasti energie*“ (European Commission, 2006b: 4), který EU přinese výhody; podobně se vyjádřil i José M. Barroso: „*Souhlasíme s tím, že Rusko potřebuje předvídatelnost ze strany EU, ale my také potřebujeme předvídatelnost z RF*“, proto „*musíme uznat a využívat této vzájemné závislosti k našemu vzájemnému prospěchu*“ (Barroso, 2006a: 4); a (2) na příkladu opakovaného zdůrazňování významu vstupu Ruska do WTO pro EU, kdy „*evropští vývozci budou mít snazší přístup na náš čtvrtý největší vývozní trh*“, nebo „*předvídatelnější regulační prostředí pomůže mnoha evropským energetickým společnostem, které investovaly na energetickém trhu RF*“ (De Gucht, 2012c: 3; De Gucht, 2012b; Oettinger, 2012: 2). Zároveň podle De Guchta, „*EU musí usilovat o odstranění všech překážek na ruském energetickém trhu*“, protože „*v delším časovém horizontu může EU jen získat vyšší příjmy z více stabilního energetického sektoru Ruské federace*“ (De Gucht, 2012c: 3).

Na druhou stranu, Evropská unie v liberalizačním diskurzu prosazuje pod vlivem normativního přístupu vůči Ruské federaci svoje normy, hodnoty a pravidla, které by mělo Rusko postupně akceptovat, kdy například „*Ruská federace by měla přistoupit ke Smlouvě o energetické chartě a přijmout její normy, hodnoty a principy*“¹⁰ (Ferrero-Waldner, 2009: 3; srov. Piebalgs, 2008: 2; Barroso, 2006a: 4), protože jsou „*klíčovým elementem pro zajištění právně závazné dohody, která povede k vytvoření rovných podmínek v oblasti energetiky*“ (Ferrero-Waldner, 2008: 3) a stanou se základem při vytváření tržního prostředí ve vzájemných energetických vztazích. To potvrdil například G. Oettinger, podle kterého „*základním cílem Evropské unie je svázat Ruskou federaci mezinárodními pravidly a normami Světové obchodní organizace*“ (Oettinger, 2012: 2), protože pokud se „*nám podaří spojit naše energetické trhy dohromady*“ (Evropská komise, 2011: 8) a „*přiblížit pravidla fungování našich jednotlivých trhů s energiemi, naše energetické vztahy se stanou jednodušší*“ (Council of the European Union, 2014: 5).

Zároveň, jak bylo výše zmíněno, kritičtí konstruktivisté zdůrazňují konstitutivní účinky norem a hodnot při vysvětlení toho, jak myšlenky a diskurzy ovlivňují vnímání států

a jejich priority v zahraniční politice. Snaží se tím ukázat, jak myšlenkové struktury určují způsoby, kterými aktéři nově definují sami sebe, přičemž tyto myšlenkové struktury lze definovat jako kolektivní očekávání o správném chování pro danou identitu, která říká aktérům, kdo jsou, co je jejich cílem a jakou roli by měli hrát. Nicméně vedle formování evropské vnější identity *Self* je potřeba si uvědomit, že Evropská unie se stejně tak může jevit jako *Self* či *Other* z pohledu toho, co ostatní státy zevnitř (například (ne)členské evropské státy) či zvenjšku (například Rusko) považují za Evropu, jako druh dobrovolné integrace, či naopak vyloučení (srov. Stråth, 2010: 15). Podle Ole Waevera ovšem není Evropská unie většinou konstruována proti vnějšímu prostorovému *Other*, ale proti časovému *Other*, tj. ze strachu před návratem vlastní násilné minulosti (srov. Hansen, 2006: 49). Kritičtí konstruktivisté v tomto ohledu dále tvrdí, že identita se utváří v rámci diskurzu. To znamená, že jsou to především diskurzy, jež konstruují sociální identitu, která zároveň formuje sociální chování aktérů, definováním jejich zájmů a postojů v mezinárodních vztazích. Vedle toho konstruktivisté tvrdí, že lidské zájmy jsou založené intersubjektivně a ideově, spíše než aby byly ukotveny v materiální realitě (Burchill, 2005: 195), což znamená, že zájmy a identity aktérů se objeví pouze v intersubjektivním procesu (Wendt, 1992: 402).

S tímto předpokladem o formování identity, ovlivněné normami a hodnotami, je v unijním liberalizačním diskurzu patrné působení norem a hodnot na zahraniční identitu EU, která jako „racionálně-normativní aktér“ formuje svoje časové *Self* v souladu s podobným ruským *Self*, když vůči Rusku využívá racionálně liberálně-tržní normy a hodnoty, jež by mělo akceptovat, neboť „*EU si klade za cíl vytvořit skutečně rovné podmínky týkající se transparentnosti, zákazu diskriminace (...) zejména v přístupu k ruskému energetickému trhu a těžebnímu sektoru a vlivu státu v energetickém sektoru*“ (European Commission, 2008: 7). Podobně podle P. Mendelona: „*rostoucí trh v Evropě a její hodnoty otevřenosti zůstanou i nadále silnou motivací pro další změny v energetickém sektoru RF*“ (Mendelson, 2006: 7), protože „*jasná, transparentní pravidla mohou vytvořit stabilní a otevřené prostředí pro diverzifikaci ruského obchodu*“ (Mendelson, 2008: 4). Zároveň podle J. M. Barrosa by v rámci „*našeho společného zájmu na zachování stabilního energetického trhu v podpoře hospodářské soutěže a zabránění monopolu*“ (Barroso, 2013a: 3) mělo „*Rusko akceptovat hodnoty a principy liberalizovaného trhu*“ a „*zajistit snazší přístup evropských firem na svůj energetický trh*“, protože z „*transparentních podmínek mohou obě strany získat maximální výhody*“ (Oettinger, 2012: 2; Ashton, 2011a, 2011b; Buzek, 2011).

Pod vlivem této intersubjektivní identity EU v energetických vztazích s RF zdůrazňuje racionálně-liberalizační zájmy se strategickým cílem dosáhnout posílení energetické spolupráce, maximální liberalizace energetického trhu a modernizace energetického sektoru RF. Explicitně tento stav popsala B. Ferrerová-Waldnerová, kdy „*Naším zájmem by mělo být dosažení (...) liberalizace ruského energetického sektoru, otevření trhu a spravedlivý a nediskriminační přístup k ruským přepravním sítím*“ (Ferrero-Waldner, 2006: 4), což pomůže „*zvýšit efektivitu v našich energetických vztazích*“ (Ferrero-Waldner, 2007). Stejně tak další liberalizace ruského trhu a modernizace energetického sektoru znamená, že „*RF může*

optimalizovat sociálně-ekonomické přínosy plynoucí z vývozu energie a EU může na svém trhu s energií zvýšit konkurenceschopnost“ (Evropská komise, 2011: 8), proto „RF potřebuje reflektovat tento vývoj a přizpůsobit své postoje, aby byla pružnější ve svém postoji s kupujícími a konkurenceschopnější, pokud jde o ceny“ (Oettinger, 2013a).

Závěr

Energetická otázka představuje dlouhodobě jedno z nejvíce diskutovaných a projednávaných témat v interakci mezi EU a jejím největším východním sousedem Ruskou federací. Na jednu stranu téma energetiky představuje klíčový faktor v posilování formálních a neformálních vztahů mezi Evropskou unií a Ruskou federací. Tomu nasvědčuje skutečnost, že až do podpisu Dohody o partnerství a spolupráci a do konání petrohradského summitu EU–Rusko v roce 2003, který vymezil směřování ke strategickému partnerství na základě takzvaných čtyř společných prostorů, se rozhovory mezi politickými představiteli EU a Ruska omezovaly z větší části pouze na oblast energetického dialogu (Kuchyňková, 2010). Na druhou stranu otázka plynulých a bezpečných dodávek ropy a zemního plynu způsobuje mezi EU a Ruskem pnutí a přispívá ke zhoršení vzájemných energetických vztahů. To je v současné době patrné na příkladu přetrvávající politické a vojenské krize na Ukrajině, která vedla k výraznému poškození a oslabení vztahů mezi RF a EU a vyvolala mezi členskými státy strach ohledně vlastní energetické bezpečnosti v podobě zajištění nepřerušovaných a stabilních dodávek ruské ropy a plynu přes ukrajinské území do Evropy.

O významu a aktuálnosti daného tématu svědčí také rostoucí počet odborných studií, monografií a vědeckých článků, které se problematikou energetických vztahů EU vůči Ruské federaci zabývaly (srov. Larsson, 2006; Milov, 2006; Aalto, 2008; Tichý, 2011b). Nicméně tyto monografie, sborníky, odborné studie a články se v převážné míře zaměřují především na materiální faktory energetické interakce Evropské unie a Ruské federace či institucionální struktury těchto vztahů zasazených do mimodiskurzivního rámce, přičemž hlavní důraz zkoumání je kladen na možnosti nebo překážky užší spolupráce v podmínkách energetické bezpečnosti.

Ve snaze překonat tento v převážné míře materiální a institucionální, tj. nediskurzivní způsob nahlížení a zkoumání energeticko-bezpečnostních vztahů mezi Evropskou unií a RF, zaměřených na stabilní a nepřerušované dodávky zemního plynu a ropy, bylo hlavním cílem článku analyzovat energetické vztahy EU s Ruskou federací v kontextu diskurzu. Konkrétně se předkládaný článek zaměřil na liberalizační diskurz Evropské unie, který zdůrazňuje především ekonomickou stránku vzájemné spolupráce a význam EU pro Rusko a naopak v tržních podmínkách a usiluje o dosažení maximální otevřenosti, vzájemné soutěživosti a transparentnosti. Liberalizační diskurz Evropské unie zároveň zdůrazňuje výhody oboustranné energetické spolupráce založené na podmínkách nové dohody a vzájemného přístupu EU a RF na energetické trhy.

Liberalizační diskurz prošel mezi obdobími dvou Barrosových komisí v letech 2004–2009 a 2010–2014 jen minimem změn, s výjimkou většího důrazu na reformu a modernizaci ruského energetického sektoru a nově potřeby řešení negativního postoje Ruské federace k tzv. třetímu liberalizačnímu balíčku. V liberalizačním diskurzu pak ovlivňují normy a hodnoty zahraniční identitu EU, která jako „racionálně-normativní aktér“ formuje svoje *Self* v souladu s časově podobným ruským *Self*, když vůči Ruské federaci využívá liberálně-tržní normy a hodnoty, které by měla akceptovat. Zároveň pod vlivem této identity prosazuje EU se strategickým cílem a pomocí normativních nástrojů v energetické interakci s RF především racionálně-liberalizační zájmy.

Přehled hlavních témat, vnímání Ruské federace ze strany Evropské unie a její identitu a energetické zájmy v rámci liberalizačního diskurzu EU v letech 2004–2014 shrnuje tabulka 7. Z této tabulky jasně vyplývá, že většina témat liberalizačního diskurzu je úzce spojená především s ekonomickou stránkou energetické spolupráce mezi Evropskou unií a Ruskem, politické a bezpečnostní aspekty vzájemných vztahů naopak liberalizační diskurz v podstatě ignoruje. Zároveň tabulka 7 jasně ukazuje, že v rámci liberalizačního diskurzu Evropské unie panuje zejména pozitivní vnímání RF a výrazný vliv racionalismu a hodnot a norem na identitu Evropské unie, která formuje energetické zájmy vůči Ruské federace.

Tabulka 7: Obsah liberalizačního diskurzu EU

Témata	Percepce Ruské federace ze strany EU	Vztah norem a hodnot k cílům a nástrojům EU při jednání v energetických vztazích s RF	Vliv norem a hodnot na zahraniční identitu EU a na její zájmy
Zaměření na ekonomickou dimenzi vztahů EU a Ruska v oblasti energetiky Zaměření na ekonomické výhody a zisky Důraz na vzájemnou důležitost obou aktérů v energetických vztazích Představa plně funkčního a vzájemně propojeného vnitřního trhu s energiemi Důraz na tržní principy Zaměření na liberalizované a transparentní vztahy v oblasti energetiky a vzájemný přístup na energetické trhy v RF a EU Důraz na ECT a třetí liberalizační balíček.	RF jako spolehlivý obchodní a energetický partner, který ovšem může mít a přirozeně v některých situacích má preference odlišné od EU.	EU ve vztazích s Ruskem užívá ekonomické a liberálně-tržní normy, pravidla a hodnoty ke zlepšení přístupu na ruský energetický trh a uskutečnění změn v chování RF, což by mělo přispět k větší otevřenosti vzájemného obchodu a přinést pro obě strany maximální výhody.	Výrazné působení norem, pravidel a hodnot na identitu EU, která jako „racionálně-normativní aktér“ vůči RF zdůrazňuje racionálně liberalizační zájmy.

Zdroj: Vlastní zpracování.

Tabulka 8 pak přináší přehled hlavních slovních spojení, která se nejčastěji objevila v liberalizačním diskurzu EU. Zároveň tato tabulka ukazuje reprezentativní větu liberalizačního diskurzu EU, kterou autor sestavil na základě předchozí analýzy vybraných dokumentů ústředních orgánů EU a projevů, vystoupení a rozhovorů zvolených politických představitelů Evropské komise a Evropského parlamentu.

Tabulka 8: Přehled slovních spojení a vět liberalizačního diskurzu EU

Charakteristická slovní spojení	Reprezentativní věta diskurzu
vzájemný přístup na trhy s plynem; liberalizovaný a propojený energetický trh; založeno na tržních pravidlech; dodržování a rozšíření tržních pravidel; potřeba investic; nezbytné investice; vzájemná transparentnost; potřeba reformy a modernizace; reforma a modernizace energetického sektoru; přistoupení k ECT a důležitost třetího liberalizačního balíčku	„RF jako důležitý energetický a obchodní partner by měla liberalizovat svůj energetický trh a reformovat/modernizovat energetický sektor ve smyslu co největší otevřenosti, což posílí přístup na energetické trhy a zlepší investice a vzájemnou spolupráci, jež by měla být založená na tržních principech, transparentnosti a pravidlech liberalizačního balíčku.“

Zdroj: Vlastní zpracování.

Poznámky /

- 1 Historie energetických vztahů mezi oběma aktéry sahá až do 60. let minulého století, kdy došlo k postupnému uzavření prvních kontraktů na dodávky zemního plynu mezi jednotlivými členskými státy Evropského společenství (ES) a Sovětským svazem (SSSR). K tomu srov. Petrovic, Ortung & Wenger, 2009.
- 2 Holistická teorie se zaměřuje na studium sociálních struktur, individualistické teorie se zajímají o jednání jednotlivců, aktérů.
- 3 Příkladem je Energetické společenství z roku 2005, jehož cílem je zajištění stabilního investičního prostředí a vytvoření vnitřního trhu s elektřinou a plynem mezi Evropským společenstvím a smluvními stranami.
- 4 Dohoda o partnerství a spolupráci (PCA), která představuje základní právní rámec pro spolupráci mezi EU a Ruskem, byla podepsána v červnu 1994 a vstoupila v platnost 1. prosince 1997 na období 10 let. Platnost stávající Dohody o partnerství a spolupráci vypršela v prosinci roku 2007 s tím, že po uplynutí této doby bude podle čl. 106 PCA její platnost každoročně automaticky prodloužena, pokud ji jedna ze stran nevyhoví. Po roce 2007 byla Dohoda předmětem renegociace, přičemž na obsah a podobu nové Dohody o partnerství a spolupráci existují z obou stran principiálně rozdílné názory a přístupy. V současné době je v důsledku vojenské angažovanosti Ruska na Ukrajině a uvalení sankcí na RF ze strany EU jednání o PCA zastaveno.

- 5 Rámcová dohoda o čtyřech společných prostorech, vytvořená v rámci PCA, byla podepsána na summitu EU–Rusko v Petrohradě 31. květnu 2003. Na summitu EU–Rusko konaném 10. května 2005 v Moskvě pak byly vytvořeny „cestovní mapy“ ke čtyřem společným prostorům, stanovující sdílené cíle vzájemných vztahů a kroky nutné k jejich uskutečnění. Otázka energetiky je zmíněna především v rámci Společného hospodářského prostoru, přičemž cílem spolupráce v oblasti energetiky je zintenzivnit spolupráci v rámci euro-ruského energetického dialogu se zvláštním důrazem na otázky spojené s udržitelností a spolehlivostí výroby, distribuce, dopravy a spotřeby energie, vč. energetické účinnosti, úspory energie a využití obnovitelných energetických zdrojů. Cestovní mapa stanovuje i vybudování efektivního systému spolupráce a partnerství mezi EU a RF v oblastech přístupu, využití a výzkumu vesmíru a vývoje vesmírných technologií.
- 6 K dosažení tohoto cíle je EU odhodlána používat legislativní nástroje vůči subjektům, které vystupují v rozporu s principy liberalizace. Důkazem odhodlání Evropské komise (EK) prosazovat dodržování pravidel spojených s liberalizací energetického trhu bylo nařízení razie koncem září 2011 v deseti zemích střední a východní Evropy, která se zaměřovala na údajně nekalé praktiky firem zajišťujících dodávky plynu, včetně dceřiných firem Gazpromu. V září 2012 pak EK nařídila vyšetřování ruské společnosti Gazprom z důvodů možného zneužití dominantního postavení a porušování pravidel hospodářské soutěže na trzích se zemním plynem v zemích střední a východní Evropy. Evropská komise dále ruskou společnost viní z údajného porušování pravidel hospodářské soutěže, které se týká tří oblastí. Za prvé, Gazprom podle EK brání volnému toku zemního plynu mezi jednotlivými členskými státy a tak rozděluje evropské trhy. Za druhé, EK podezřívá Gazprom, že se snaží bránit diverzifikaci dodávek plynu do evropských zemí. Za třetí, podle EK společnost Gazprom neférovým způsobem ovlivňuje ceny energie tím, že ceny svého plynu váže na světové ceny ropy, které v posledních letech stoupají (Tichý, 2012). Další vyšetřování Gazpromu kvůli zneužívání jeho dominantního postavení ve střední a východní Evropě a porušování evropských pravidel hospodářské soutěže zahájila Evropská komise v dubnu 2015.
- 7 Na výsledcích dosažených v kontextu čtyř společných prostorů a jednáních o nové PCA probíhají jednání v rámci projektu Partnerství pro modernizaci EU–Rusko, oficiálně představeném na rusko-unijním summitu v Rostově na Donu v červnu 2010. Vedle oblasti energetiky obsahuje Společné prohlášení EU a Ruska o Partnerství seznam dalších oblastí spolupráce, sahající od ekonomiky přes výzkum, vědu a technologickou spolupráci až po sbližování právních předpisů atd. Důležitými bodem Společného prohlášení EU a Ruska bylo vytvoření koordinátorů Partnerství, kteří společně s představiteli sektorových dialogů EU–Rusko úzce spolupracují a navrhují pracovní plány v jednotlivých oblastech. Například v rámci energetické spolupráce byly zahájeny projekty mj. ke zlepšení energetické bezpečnosti, na podporu energetické účinnosti a snižování energetické náročnosti (Tichý, 2010).
- 8 Tento návrh se ovšem setkal s velkým odporem řady členských států, a proto byla navržena ještě druhá a třetí varianta. Druhá varianta předpokládá vznik nezávislého provozovatele soustav (ISO), který bude fungovat jako vlastnický oddělená společnost provozující přenos energie na cizím majetku. Třetí varianta předpokládá vznik nezávislého provozovatele přenosových soustav (ITO), což znamená právní oddělení přenosové soustavy a produkce energie (Kuchyňková, 2010; Tichý 2011b).
- 9 Energetický balíček obsahuje jednak ustanovení pro řešení vztahů se třetími zeměmi s neliberalizovaným energetickým sektorem, včetně systému certifikace pro investory z třetích zemí, kteří usilují o kontrolu nad přenosovým systémem či operátorem (tzv. klauzule Gazprom). Základním principem je zabránit společně s zeměmi mimo EU v nákupu strategických distribučních sítí

bez souhlasu vlády členského státu a přimět subjekty ze třetích zemí, aby dodržovaly stejná pravidla, která platí pro společnosti sídlící na území EU (Eikeland, 2011). Liberalizační balíček se dále zaměřuje na uzavírání dlouhodobých kontraktů na dodávky plynu, které Gazprom podepisuje obvykle na dobu 25–30 let, což je v kontextu obchodních praktik evropského trhu podmínka, která může být kvalifikována v rozporu s pravidly hospodářské soutěže (Proedrou, 2012: 85). V neposlední řadě liberalizační balíček podstatným způsobem omezuje možnosti Gazpromu získat dominantní postavení převzetím pozice výhradního distributora plynu na trzích členských států EU.

- 10 Dohoda o energetické chartě (ECT) byla podepsána v prosinci 1994 v Lisabonu, v platnost vstoupila v dubnu 1998. Cílem ECT je podpora dlouhodobé spolupráce v oblasti energetiky, založené na komplementaritě a vzájemné výhodnosti. Rusko sice ECT podepsalo v roce 1994, ale ratifikaci se brání. V říjnu 2009 se pak rozhodlo k jednostrannému vypovězení tohoto provizorního stavu a oficiálně oznámilo svůj úmysl odstoupit od někdejšího podpisu ECT. Hlavní překážkou pro ruskou ratifikaci jsou podmínky týkající se energetického tranzitu.

Seznam zdrojů /

- Aalto, P. /ed./ (2008) *The EU–Russian Energy Dialogue: Europe’s Future Energy Security*. Aldershot: Ashgate.
- Adler, E. (1997) Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics. *European Journal of International Relations*, 3(3), 319–363.
- Ashton, C. (2008) *Foreign investment, strategic industries, and protectionism*. EU–Russia Industrialists’ Round Table, SPEECH/08/613, Cannes, 13. 11. 2008.
- Ashton, C. (2011a) *Speech of High Representative Catherine Ashton on the EU–Russia Summit*. European Parliament, Strasbourg, 13. 12. 2011
- Ashton, C. (2011b) *Remarks by HRVP Catherine Ashton at the press conference with Russian Foreign Minister Sergey Lavrov following the 8th meeting of the EU–Russia Permanent Partnership Council*. MEMO/11/805, Brussels, 17. 11. 2011.
- Ashton, C. (2012a) *Situation in Russia (debate) – part 1*. European Parliament, Brussels, 1. 2. 2012.
- Ashton, C. (2012b) *Situation in Russia (debate) – part 2*. European Parliament, Brussels, 1. 2. 2012.
- Ashton, C. (2014) *Catherine Ashton speech on EU foreign & security policy to the European Parliament*. Brussels, 4. 4. 2014.
- Baldwin, D. A. /ed./ (1993) *Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate*. New York: Columbia University Press.
- Balzacq, T. (2010) Constructivism and Securitization Studies. In Mauer, V. V., Cavelti, D. M. (eds.) *The Routledge Handbook of Security Studies*, 56–72. London, New York: Routledge.
- Balzer, H. (2005) The Putin Thesis and Russian Energy Policy. *Post-Soviet Affairs*, 21(3), 210–225.

- Barroso, J. M. (2006a) *A European strategy for energy: closing speech*. Conferência DN Lisboa, SPEECH/06/649, 30. 10. 2006.
- Barroso, J. M. (2006b) *Opening speech of the External Energy Conference by EU Commission President Barroso*. Brussels, 20. 11. 2006.
- Barroso, J. M. (2011a) *Prime Minister Vladimir Putin and President of the European Commission José Manuel Barroso give a news conference following the meeting of the Russian government and the EU Commission*. Moscow, 24. 2. 2011.
- Barroso, J. M. (2011b) *Speech by President Barroso: "A Europe for all weathers", Meeting with EU Heads of Delegation*, SPEECH/11/838, Brussels, 30. 11. 2011.
- Barroso, J. M. (2013a) *Speech by President Barroso at the Russia – European Union Potential for Partnership conference: "Moving into a Partnership of Choice"*. SPEECH/13/249, Moscow, 21. 3. 2013.
- Barroso, J. M. (2013b) *Statement by President Barroso following the EU–Russia Summit in Yekaterinburg*. SPEECH13/502, Yekaterinburg, 4. 6. 2013.
- Barroso, J. M. (2014) *Speech by President Barroso at the Azerbaijan Diplomatic Academy University*. SPEECH/14/468, Baku, 14. 6. 2014.
- Beneš, V. (2008) Diskurzivní analýza. In Drulák, P. a kol.: *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*, 92–124. Praha: Portál.
- Borrell Fontelles, J. (2006) *Welcome speech by the President to the participants in the joint meeting with the national parliaments of the Member States (plus Bulgaria and Romania) on energy efficiency*. Brussels, 24. 1. 2006.
- Braun, V., Clarke, V. (2006) Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 15(2), 77–101.
- Burchill, S. (2005) *The National Interest in International Relations Theory*. New York: Palgrave Macmillan.
- Buzek, J. (2009) *Zahajovací projev předsedy Evropského parlamentu Jerzyho Buzka*. Evropský parlament, Štrasburk, 15. 9. 2009.
- Buzek, J. (2010) *EU–Russia strategic partnership in light of the challenges for global governance*. Moscow, 21. 6. 2010.
- Buzek, J. (2011) It is necessary to stop the spread of fire. *Rossijskaja Gazeta*, 13. 12. 2011.
- Carta, C., Morin, J.-F. /eds./ (2014) *EU Foreign Policy through the Lens of Discourse Analysis. Making Sense of Diversity*. Burlington: Ashgate.
- Council of the European Union (2011) *Communication on Security of Energy Supply and International Cooperation – „The EU Energy Policy: Engaging with partners beyond our borders“ – Council conclusions*. 17615/11, 25. 11. 2011.
- Council of the European Union (2013) *External energy relations: Follow-up to the European Council of 22.5.2013: review of developments on the external dimension of the EU energy policy, draft Council report*. 16797/13, Brussels, 4. 12. 2013.

- Council of the European Union (2014) *International relations in the field of energy*, 8038/14, Brussels, 11. 4. 2014.
- Crespy, A. (2014) A Dialogue of the Deaf? Conflicting Discourses over the EU and Services Liberalisation in the WTO. *The British Journal of Politics & International Relations*, 16(1), 168–187.
- De Gucht, K. (2012a) *Seizing the Opportunity: EU–Russia Relations beyond the WTO*. SPEECH/15/590, Helsinki, 7. 9. 2012.
- De Gucht, K. (2012b) *After WTO Accession: Reform and EU–Russia Trade Relations*, SPEECH/12/901, Brussels, 5. 12. 2012.
- De Gucht, K. (2012c) *Seizing the Opportunity: EU–Russia Relations beyond the WTO*, SPEECH/12/590, Brussels, 7. 9. 2012.
- De Gucht, K. (2014) *The EU is ready when Ukraine is ready*. Athens, 28. 2. 2014.
- De Ville, F., Orbie, J. (2014) The European Commission's Neoliberal Trade Discourse Since the Crisis: Legitimizing Continuity through Subtle Discursive Change. *The British Journal of Politics & International Relations*, 16(1), 149–167.
- Dias, V. A. (2013) The EU and Russia: Competing Discourses, Practices and Interests in the Shared Neighbourhood. *Perspectives on European Politics and Society*, 14(2), 256–271.
- Eichler, J., Tichý, L. (2013) *USA a Ruská federace – komparace z pohledu bezpečnostní a strategické kultury*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- Eikeland, P. O. (2011) The Third International Energy Market Package: New Power Relations among Member States, EU Institutions and Non-state Actors? *Journal of Common Market Studies*, 49(2), 243–263.
- European Commission (2006a) *External policy to serve Europe's energy interest*. Paper from Commission/SG/HR for the European Council, S160/06, 2006.
- European Commission (2006b) *Green Paper: A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy*. COM 105 final.
- European Commission (2008) *Communication from the Commission to the Council. Review of EU–Russia relations pursuant to conclusions of the Extraordinary European Council of September 1, 2008*. Brussels, SEC(2008) 2786 final.
- Evropská komise (2011) *Sdělení Komise o zabezpečení dodávek energie a mezinárodní spolupráci – „Energetická politika EU: jednání s partnery za našimi hranicemi“*. KOM (2011) 539 final.
- Evropská komise (2013) *Provádění sdělení o zabezpečení dodávek energie a mezinárodní spolupráci a závěrů Rady pro energetiku z listopadu 2011*. KOM (2013) 638 final.
- Evropská rada (2011) *Závěry Evropské rady z 4. 2. 2011*, EUCO 2/1/11, Brusel, 8. března 2011.
- Evropská rada (2014) *Závěry Evropské rady z 20. a 21. 3. 2014*, EUCO 7/1/2014, Brusel, 21. 3. 2014.
- Feroci, F. N. (2014) *Competitiveness Reports Press Briefing*. 11. 9. 2014.

- Ferrero-Waldner, B. (2006) *The European Union and Russia – developing our shared European continent*. European Studies Institute, Moscow State Institute for International Relations (MGIMO), SPEECH/06/623, Moscow, 23. 10. 2006.
- Ferrero-Waldner, B. (2007) *European External Relations and Energy Policy: Towards an international energy strategy*. EWI/F.A.Z. – Energy Conference, SPEECH/07/517, Cologne, 11. 9. 2007.
- Ferrero-Waldner, B. (2008) *The European Union and Russia – future prospects*. Speech at Salzburg Global Seminar – Russia: The 2020 Perspective, SPEECH/08/175, 6. 4. 2008.
- Ferrero-Waldner, B. (2009) *After Russia/Ukraine gas crisis: what next?* Chatham House, SPEECH/09/100, London, 9. 3. 2009.
- Fiala, V. (2007) Současné neracionalistické evropské teoretické koncepty. In Fiala, V. a kol.: *Teoretické a metodologické problémy evropské integrace*, 178–212. Olomouc: Periplum.
- Fridrichs, J., Kratochwil, F. (2009) On Acting and Knowing: How Pragmatism Can Advance International Relations Research and Methodology. *International Organization*, 63(4), 701–731.
- Hajer, M. A. (1993) Discourse Coalitions and the Institutionalisation of Practice: The Case of Acid Rain in Great Britain. In Fischer, F., Forester, J. (eds.) *The Argumentative Turn in Policy Analysis and Planning*, 43–67. London: Duke University Press Books.
- Hajer, M. A. (2006) Doing Discourse Analysis: Coalitions, Practices, Meaning. In van den Brink, M., Metzger, T. (eds.) *Words Matter in Policy Planning. Discourse Theory and Method in the Social Sciences*, 65–74. Utrecht: Netherlands Graduate School of Urban and Regional Research.
- Hansen, L. (2006) *Security as Practice: Discourse Analysis and the Bosnian War*. London, New York: Routledge.
- Hopf, T. (1998) The Promise of Constructivism in International Relations Theory. *International Security*, 23(1), 171–200.
- Howarth, D., Torfling, J. /eds./ (2005) *Discourse Theory in European Politics. Identity, Policy and Governance*. New York: Palgrave Macmillan.
- Hynek, N., Strátecký, V. (2010a) Energetická bezpečnost podle českých atlantistů. In Drulák, P., Strátecký, V. (eds.) *Hledání českých zájmů. Mezinárodní bezpečnost*, 80–101. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- Hynek, N., Strátecký, V. (2010b) Český diskurz o protiraketové obraně a národní zájem. *Mezinárodní vztahy*, 45(1), 5–32.
- Chilton, P. (2004) *Analysing Political Discourse. Theory and Practice*. London, New York: Routledge.
- Cho, Y. Ch. (2009) Conventional and Critical Constructivist Approaches to National Security: An Analytical Survey. *The Korean Journal of International Relations*, 49(3), 75–102.
- Johnstone, B. (2012) *Discourse Analysis (Introducing Linguistics)*. Oxford: Blackwell.
- Karaivanova, S. (2012) *EU's Normative and Securitization Discourse in the Energy Sector. Contradicting or Complementary Discourses?* Amsterdam: University of Amsterdam.

- Keohane, R. O. (1989) Neoliberal Institutionalism: A Perspective on World Politics. In Keohane, R. O. (ed.) *International Institutions and State Power: Essays in International Relations Theory*, 1–20. Boulder: Westview Press.
- Kratochvíl, P. (2008) *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál.
- Kratochvíl, P., Drulák, P. a kol. (2009) *Encyklopedie mezinárodních vztahů*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- Kratochvíl, P., Tichý, L. (2012) Diskurz Evropské unie o energetických vztazích s Ruskou federací. *Politologický časopis*, 19(2), 95–112.
- Kratochvíl, P., Tichý, L. (2013) EU and Russian Discourse on Energy Relations. *Energy Policy*, 44(5), 391–406.
- Kuchyňková, P. (2010) *Vývoj vztahů Ruské federace a Evropské unie v kontextu problematiky energetické bezpečnosti*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita.
- Larsson, L. R. (2006) *Russia's Energy Policy: Security Dimensions and Russia's Reliability as an Energy Supplier*. Stockholm: FOI – Swedish Defence Research Agency.
- Makarychev, A. (2014) *Russia and the EU in a Multipolar World: Discourses, Identities, Norms (Soviet and Post-soviet Politics and Society)*. Stuttgart: ibidem-Verlag.
- Mendelson, P. (2006) *The Polish plumber and the Chinese textile worker: Europe's response to economic change*. SPEECH/06/340, Warszawa, 2. 6. 2006.
- Mendelson, P. (2007) *Russia and the EU*. SPEECH/07/629, Brussels, 17. 10. 2007.
- Mendelson, P. (2008) *Russia and the EU: building trust on a shared continent*. SPEECH/08/343, Moscow, 19. 6. 2008.
- Milliken, J. L. (1999) The Study of Discourse in International Relations: A Critique of Research and Methods. *European Journal of International Relations*, 5(2), 225–254.
- Milov, V. (2006) The Use of Energy as a Political Tool. *The EU–Russia Review*, 1, 12–21.
- Mišík, M. (2013) *Energetická politika v rozšířenéj Európskej únii. Roly a preferencie Českej republiky, Poľska a Slovenska*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- Monaghan, A. (2007) Russia's Energy Diplomacy: A Political Idea Lacking a Strategy? *Southeast European and Black Sea Studies*, 7(2), 275–288.
- Morin, J.-F., Carta, C. (2014) Overlapping and Evolving European Discourses on Market Liberalization. *The British Journal of Politics & International Relations*, 16(1), 117–132.
- Neubert, S., Reich, K. (2002) *Toward a Constructivist Theory of Discourse: Rethinking the Boundaries of Discourse Philosophy*. Cologne: University of Cologne.
- Nygren, B. (2008) Putin's Use of Natural Gas to Reintegrate the CIS Region. *Problems of Post-Communism*, 55(4), 3–15.
- Oettinger, G. (2010a) *Speech by Commissioner Oettinger at the Moscow International Energy Forum Russia*. 8. 4. 2010.
- Oettinger, G. (2010b) *EU, Russia seek common language on energy*. 23. 11. 2010.

- Oettinger, G. (2010c) *Keynote speech given at the EU Russia 10th anniversary high level conference EU–Russia Permanent Partnership Council for Energy*. SPEECH/10/673, Brussels, 22. 11. 2010.
- Oettinger, G. (2012) *Energy Dialogue: Russia–European Union. Gas Aspects*. Eurogas Conference, Brussels, 27. 4. 2012.
- Oettinger, G. (2013a) *A Transatlantic Energy Revolution: Europe’s Energy Diversification and US Unconventional Oil and Gas*. SPEECH/13/642, Washington, 17. 7. 2013.
- Oettinger, G. (2013b) *EU Energy policy beyond 2014*. SPEECH/13/432, ACER Conference, 17. 5. 2013.
- Oettinger, G. (2014a) Gas is not the instrument of politics. *Stuttgarter Zeitung*, 24. 3. 2014.
- Oettinger, G. (2014b) EU wants same price for Russian gas for all its members. *Euractiv*, 2. 5. 2014.
- Paltridge, B. (2012) *Discourse Analysis*. London: Bloomsbury.
- Petrovic, J., Orttung, R. W., Wenger, A. (2009) *Russian Energy Power and Foreign Relations: Implications for conflict and cooperation*. London, New York: Routledge.
- Phillips, N., Hardy, C. (2002) *Discourse Analysis: Investigating Processes of Social Construction*. London: Sage.
- Piebalgs, A. (2006) *EU and Russian energy strategie*. EU–Russia Energy Dialogue Conference, SPEECH/06/653, Moscow, 30. 10. 2006.
- Piebalgs, A. (2007) *EU–Russia energy cooperation*. International Energy Week, SPEECH/07/654, Moscow, 23. 10. 2007.
- Piebalgs, A. (2008) Energy industry will not change by itself. *European Energy Review*, 13. 3. 2008.
- Piebalgs, A. (2009) *EU Energy and Climate Policy*. Speech at the 7th Doha Natural Gas Conference, SPEECH/09/102, Doha, 11. 3. 2009.
- Potter, J. (1997) Discourse analysis as a way of analysing naturally occurring talk. In Silverman, D. (ed.) *Qualitative research: Theory, method and practice*, 144–160. London: Sage.
- Pöttering, H.-G. (2007) *Projev předsedy Evropského parlamentu Prof. Dr. Hanse-Gerta Pötteringa na zasedání Evropské rady*. Brusel, 8. 3. 2007.
- Pöttering, H.-G. (2008) *Address by the President of the European Parliament to the Lithuanian Parliament, the Seimas*. Vilnius, 24. 4. 2008.
- Proedrou, F. (2012) *EU Energy Security in the Gas Sector. Evolving Dynamics, Policy Delemmas and Prospects*. Farnham: Ashgate.
- Rice, L., Ezzy, D. (1999) *Qualitative research methods: A health focus*. Oxford: Oxford University Press.
- Rosamond, B. (2014) Three Ways of Speaking Europe to the World: Markets, Peace, Cosmopolitan Duty and the EU’s Normative Power. *The British Journal of Politics & International Relations*, 16(1), 133–148.

- RoyChowdhury, S. (1995) Bureaucracies and Management of Economic Reforms. *Vikalpa: The Journal for Decision Makers*, 20(3), 19–26.
- van Dijk, T. A. /ed./ (1997) *Discourse as Structure and Process*. London: Sage.
- Van Rompuy, H. (2011a) *Keynote speech by President Herman Van Rompuy at “2011 – Challenges for the EU”*, PCE 005/11, London, 13. 1. 2011.
- Van Rompuy, H. (2011b) *Speech by Herman Van Romuy President of the European Council at the IFRI 2011 Annual Conference on Energy technology and geopolitics*, PCE 034/11, Brussels, 9. 2. 2011.
- Van Rompuy, H. (2012) Visa-free travel is common goal of EU and Russia. *Interfax*, 1. 6. 2012.
- Van Rompuy, H. (2013) *Remarks by President of the European Council Herman Van Rompuy following the 31st EU–Russia Summit*. Yekaterinburg, 4. 6. 2013.
- Searle, J. R. (1979) *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schulz, M. (2012) *Schulz on presidential elections in Russia*. Brussels, 5. 3. 2012.
- Schulz, M. (2013) *Speech to the European Council 24 October by the President of the European Parliament Martin Schulz*. Brussels, 24. 10. 2013.
- Simmerl, G. (2011) *Critical Constructivist Perspective on Global Multi-Level Governance. Discursive Struggles Among Multiple Actors in a Globalized Political Space*. Berlin: Freie Universität Berlin.
- Solana, J. (2006) *Towards an EU external energy policy*. Address by EU HR Javier Solana at the EU Energy Conference, S324/06, Brussels, 20. 11. 2006.
- Solana, J. (2008) EU looks to closer ties with Russia under Medvedev. *Ria Novosti*, 25. 6. 2008.
- Stråth, B. (2010) *Europe and the Other and Europe as the Other (Europe plurielle / Multiple Europes)*. Brussels: P.I.E.-Peter Lang.
- Tajani, A. (2013) *Action Plan for a competitive and sustainable steel industry in Europe*. Press conference/Strasbourg, 11. 6. 2013.
- Tajani, A. (2014) *A new European dream for our young generation, Lectio Inauguralis*. SPEECH/14/39, European College of Parma, 20. 1. 2014.
- Tichý, L. (2008) Energie a bezpečnost jejích dodávek ve vztazích EU a Ruska. *Mezinárodní politika*, 32(8), 25–28.
- Tichý, L. (2010) Partnerství pro modernizaci EU–Rusko. *Navýchod*, 10(4), 4–6.
- Tichý, L. (2011a) European Union’s Energy Security and Relations with Russia. In Popová, M., Antal, J. (eds.) *New Challenges for the European Union*, 33–64. Praha: Oeconomica.
- Tichý, L. (2011b) Vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací v sektoru zemního plynu. *Středoevropské politické studie*, 13(2–3), 189–219.
- Tichý, L. (2012) Controversial Issues in the EU–Russia Energy Relations. In Majer, M., Ondrejcsák, R., Tarasovič, V. (eds.) *Panorama of Global Security Environment 2012*, 187–202. Bratislava: Centre for European and North Atlantic Affairs (CENAA).

Tichý, L., Kratochvíl, P. (2014) The EU–Russia Energy Relations under Prism of the Political Discourse. *Perspectives*, 22 (1), 5–32.

Varol, T. (2013) *The Russian Foreign Energy Policy*. Kocani: EGALITE. Online: <http://eujournal.org/files/journals/1/books/TugceVarol.pdf> [12. 8. 2016].

Verheugen, G. (2005) *Working together to boost trade*. 7th EU–Russia Industrialists’ Round Table, SPEECH/05/569, London, 3. 10. 2005.

Wendt, A. (1992) Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*, 46(2), 391–425.

Zehfuss, M. (2002) *Constructivism in International Relations: The Politics of Reality*. Cambridge: Cambridge University Press.

CZECH POLITICAL SCIENCE REVIEW

Editorial Board /

Jan Němec (Editor-in-Chief), Štěpán Drahokoupil (Executive Editor)
Ladislav Cabada, Vladimíra Dvořáková, Vlastimil Fiala, Vít Hloušek, Michal Kubát,
Zdenka Mansfeldová, Jan Outlý, Blanka Říchová, Lukáš Valeš, Milan Znoj

Editorial Advisory Board /

Marek Bankowicz (Krakow), Peter Bugge (Aarhus), Seán Hanley (London), Petr
Kopecký (Leiden), Alenka Krašovec (Ljubljana), Kevin Deegan-Krause (Detroit),
Darina Malová (Bratislava), Françoise Mayer (Prague), Jacques Rupnik (Paris),
Dieter Segert (Vienna), Jacek Sroka (Wroclaw), Tom Thieme (Chemnitz)

The journal is published since 1994 twice a year (Summer, Winter).

Price of single issue 150 CZK, annual subscription 300 CZK

Subscription order /

www.cspv.cz/index.php/en/czech-political-science-review/on-line-order

Information for authors / www.cspv.cz/index.php/en/czech-political-science-review

The journal is provided to the editorial boards of the International Political
Science Abstracts – Documentation Politique Internationale and The Central
European Journal of Social Science and Humanities (CEJSH), it is also included
in the databases EBSCO Political Science Complete, C.E.E.O.L. and ProQuest
Political Science. The journal is indexed in the ERIH Plus database.

The journal is published by the Czech Political Science Association
W. Churchill sq. 4, 130 67 Prague 3, Czech Republic

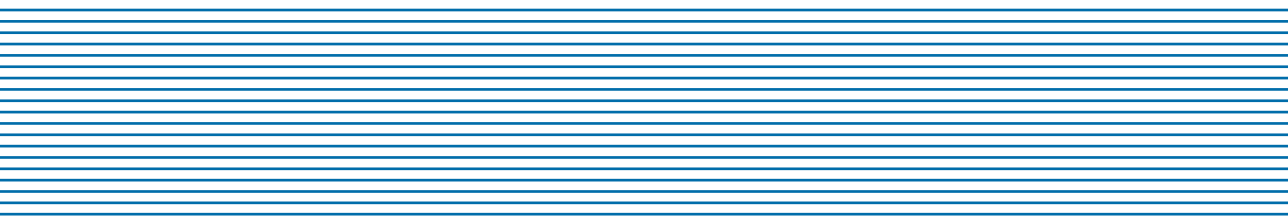
www.cspv.cz

E-mail: nemecj@vse.cz

The journal is financially supported by
the Academy of Sciences of the Czech Republic.

Registration number of the Ministry of Culture of the Czech Republic / MK ČR E 6999

ISSN 1211-0353

Politologická revue je odborný recenzovaný časopis zaměřený
na původní příspěvky českých i zahraničních autorů,
zprávy z vědeckého života a recenze nových knih.

The Czech Political Science Review is academic peer-reviewed
journal of political science mainly focused on original academic
contributions of both Czech and foreign authors.